శ్రీ ర స్తు

శ్రీపురుషోత్తమదేవప్రణీత

హా రా వ ళి

స టీ క ము.

చె న్న పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు వారిచే

ప్ర క టి త ము.

శ్రీ ర స్తు.

శ్రీపురుషోత్తమదేవప్రణీత

హా రా వ ళి

స టీ క ము.

చె న్న పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్సు వారిచే

ప్ర క టి త ము.

PRINTED BY
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS,
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
Madras.

పీఠిక.

త్రికాండశేషగ్రంథకర్తయగు పురుషోత్తమదేవుఁడే హారావళిని రచించియుండునని యాధునికపరిశోధకులతలంపు. అందులకుఁ దగినటుల హారావళిలో నీగ్రంథము పురుషోత్తమదేవుఁడే రచించినటులఁ గలదు. ఈకవి క్రీ॥ శ॥ 1462—1490 వఱకు ఆంధ్రమండలములఁ బాలించిన యుత్కళదేశప్రభువు. ఈతనిగూర్చినవివరములు త్రికాండశేషమునఁ గాంచనగును. ప్రత్యంతరసహాయమున నీనిఘంటువున కర్థములు వ్రాయుటలో నాగరిలిపిప్రతి ఫుట్ నోటులోని యర్థములు కొంత వఱకు మా కుపకరించినవి. అందును గొన్ని దుష్టములుగా నుంటచే నితరనిఘంటువులతోడ్పాటుచేఁ బూర్తిచేసినారము. వ్యాఖ్యారచనమున మాకుఁగల్గినకష్టనిష్ఠురముల త్రికాండశేషములోఁ జెప్పుకొని యున్నారముగాన నిటఁ బ్రత్యేకించి తెలుపమైతిమి.

ఇట్లు సుధీవిధేయులు,

నందిగామ.
1-5-28.

పైడిమఱ్ఱి మృత్యుంజయశాస్త్రి,
శేషాద్రిరమణకవులు.

శ్రీ

హారావళి

స టీ క.

శ్లో. భుజగపతివిముక్తస్వచ్ఛనిర్మోకవల్లీ
విలసితమనుకుర్వన్ యస్య గంగాప్రవాహః,
శిరసి సరసభాస్వన్మాలతీదామలక్ష్మీం
లయయతి హిమగౌరః సోఽస్తు వః సాధ్యసిద్ధ్యై. ౧

తా. ఎవని శిరమునందుఁ దెల్లనిపాము కుబుసమువలెఁ దేజరిల్లు గంగాప్రవాహము, చక్కని మాలతపుష్పమాలికతీరునఁ బ్రకాశించుచున్నదో, అట్టిమంచువలెఁ దెల్లనైనమూర్తి (శివుఁడు) మనకార్యములను సిద్ధింపఁజేయునుగాక.

శ్లో. కల్పావసానసమయే స్థితయే కవీనాం
దేహాంతరం కిమపి యా సృజతి ప్రసన్నా
యస్యాః ప్రసాదపరమాణురపి ప్రతిష్ఠా
మభ్యేతి కామపి నమామి సరస్వతీం తామ్. ౨

తా. ఎవతె ప్రసన్నురాలై కల్పావసానమున స్థిరముగా నుంటకై కవులకనిర్వాచ్యమగు దేహాంతరము సృజించునో ఎవతె యనుగ్రహలేశమైనను ప్రతిష్ఠ సమకూర్చునో యాసరస్వతీదేవినిగూర్చి నమస్కరించుచున్నాను.

శ్లో. నిర్మత్సరాః సుకృతినః ఖలు యే వివిచ్య
కర్ణే గుణస్య కణమప్యవతంసయంతి,
యేషాం మనో న రమతే పరదోషవాదే
తే కేచిదేవ విరళా భువి సంచరంతి. 3

తా. ఎవరు విచారించి చెవియందు గుణలేశమును అవతంసముగా గ్రహించుచున్నారో పరులదోషముల విచారించుటలో నెవరిహృదయము ఆనందింపదో అట్టిమాత్సర్యరహితులు సుకృతాత్ములనగువారు భూమియందుఁ గొందఱు మాత్రమె విరళముగా నున్నారు.

శ్లో. ముక్తామయాతిమధురా మసృణావదాత
చ్ఛాయాధిరాగతరలామలసద్గుణశ్రీః,

సాధ్వీ సతాం భజతు కంఠమసౌ ప్రియేవ
హారావళీ విరచితా పురుషోత్తమేన. ४

తా. పురుషోత్తమకవిచే రచింపఁబడిన ముక్తామయయు, అతి మధురయు, స్నిగ్ధరూపయు, స్వచ్ఛవర్ణయు, అధికరాగతరలయు, నిర్మల గుణశ్రీకలితయు నగు హారావళియను గ్రంథము పతివ్రతయగు ప్రియురాలివలె పండితులకంఠము నాశ్రయించుఁగాక.

శ్లో. కిన్నైవ సంతి సుధియామభిధానకోశాః
కింతు ప్రసిద్ధవిషయవ్యవహారభాజః,
గోష్ఠీషు వాదపరమోహఫలాసు కేషాం
హారావళీ న విదధాతి విదగ్ధిమానమ్. ౫

తా. ప్రసిద్ధవిషయములందు వ్యవహరింపఁదగినవియగు అభిధాన నిఘంటువులు పండితులకు లేవా? వాదములలో నుత్కృష్టమగు మోహ ఫలము లొసంగు సభలలో హారావళనిఘంటువు ఎవరికి నేర్పరితనము సమకూర్పదు?

శ్లో. ఏకం తమేవ గణయంతి పరం విదగ్ధా
వాచాం విదగ్ధిమ నిమజ్జతి యస్య లోకః,
గోష్ఠీషు యః పరమశాబ్దికదుర్గమాసు
దుర్బోధశబ్దగతసంశయముచ్ఛినత్తి. ౬

తా. ఎవని వాగ్వైదగ్ధ్యమునందు లోకము మునింగియున్నదో సభలలో వ్యాకరణజ్ఞులకుఁ దెలియరానివగు శబ్దగతములగు సంశయములను ఎవఁడు నశింపఁజేయునో ముఖ్యుఁడగు నాతనినే పండితులు గణించుచున్నారు.

శ్లో. ఆవ్యాధశబ్దతః శ్లోకైరర్ధైరాతలినాత్తతః,
శబ్దాః పాదైర్వ్విబోద్ధవ్యాః ప్రాగనేకార్థత స్తతః. ౭

తా. హారావళీ నిఘంటువులో రానున్న వ్యాధశబ్దముగల శ్లోకమువఱకు ఒక్కొక్క శ్లోకముగను, అట్లె తలినశబ్దము వచ్చువఱకు అర్ధశ్లోకముగను, ఆవల పాదశ్లోకముగను పదవిభాగము జేసికొని పర్యాయపదములు గ్రహింపవలెను. అంతకుమున్ను అర్థాంతరములచేఁ బహువిధానము గ్రహింపఁదగినది,

విషమనయనశంకరా చం
ద్రమౌళిర్భగాలీ వృషభగతి
గణేశౌ రేరిహాణో వృషాంకః,
త్రిపురదహన శూలి స్థాణుఖ
ట్వాంగిహిండి ప్రియతమశితి
కంఠా భర్గ్యకల్మాషకంఠా. ౮

విషమనయనః ౧, శంకరః ౨, చంద్రమౌళిః ౩, భగాలీ (న్) ౪, వృషభగతిః ౫, గణేశః ౬, రేరిహాణః ౭, వృషాంకః ౮, త్రిపురదహనః ౯, శూలీ (న్) ౧౦, స్థాణుః ౧౧, ఖట్వాంగీ. (న్) ౧౨, హిండిప్రియతమః ౧౩, శితికంఠః ౧౪, భర్గ్యః ౧౫, కల్మాషకంఠః. (పు) ౧౬ ఇవి శివుని పేరులు.

శతధామా చతుష్పాణిః
పృశ్నిగర్భో గదాగ్రజః, గదీ
కౌస్తుభవక్షశ్చ పాంచజన్య
ధరోఽచ్యుతః. ౯

శతధామా (న్) ౧, చతుష్పాణిః ౨, పృశ్నిగర్భః ౩, గదాగ్రజః ౪, గదీ (న్) ౫, కౌస్తుభవక్షాః (స్) ౬, పాంచజన్యధరః ౭, అచ్యుతః (పు) ౮ విష్ణుమూర్తి పేరులు.

వైనతేయః పక్షిసింహః
శాల్మలి హరివాహనః, అమృ
తాహరణస్తార్క్ష్యో నాగాశనఖ
గేశ్వరౌ. ౧౦

వైనతేయః ౧, పక్షిసింహః ౨, శాల్మలీ (న్) ౩, హరివాహనః ౪, అమృతాహరణః ౫, తార్క్ష్యః ౬, నాగాశనః ౭, ఖగేశ్వరః, (పు) ౮. గరుత్మంతుని పేర్లు.

ఖగపతంగవియన్మణి భాన
వో హరిభగేననిదాఘకరా
ద్రయః, కిరణమాలివిరోచన
హేలయో దినమణిస్తరణిశ్చ
దినప్రణీః. ౧౧

ఖగః ౧, పతంగః ౨, వియన్మణిః ౩, భానుః ౪, హరిః ౫, భగః ౬, ఇనః, ౭, నిదాఘకరః ౮, అద్రిః ౯, కిరణమాలీ.న్. ౧౦, విరోచనః ౧౧, హేలిః ౧౨, దినమణిః ౧౩, తరణిః ౧౪, దినప్రణీః. ఈ, పు. ౧౫. సూర్యుని పేరులు.

శ్రుతశ్రవోఽనుజః క్రోడో
మందశ్ఛాయాసుతశ్శనిః,సప్తా
ర్చిర్నీలవసనః పాతంగిః క్రూర
లోచనః, ౧౨

శ్రుతశ్రవోఽనుజః ౧, క్రోడః ౨, మందః ౩, ఛాయాసుతః ౪, శనిః ౫, సప్తార్చిః స్. ౬, నీలవసనః ౭, పాతంగిః ౮, క్రూరలోచనః ౯ ఇవి శని పేరులు.

దాక్షాయణీపతివలక్షగు
పక్షజన్మ తుంగీశరాత్రిమణి
దర్శవిపత్సుధాంగః రాజా

దాక్షాయణీపతిః ౧, వలక్షగుః ౨, పక్షజన్మా (న్) ౩, తుంగీశః ౪, రాత్రిమణిః ౫, దర్శవిపత్. (ద్) ౬, సుధాంగః ౭,

సముద్రనవనీత తమోనుదో
మాగ్లౌరిందురేణతిలకో హరి
రోహిణీశౌ. ౧౩

రాజా న్. ౮, సముద్రనవనీతః ౯, తమోనుత్ (ద్) ౧౦, మాః (స్) ౧౧, గ్లౌః (ఔ) ౧౨, ఇందుః ౧౩, ఏణతిలకః ౧౪, హరిః ౧౫, రోహిణీశః పు. ౧౬ ఇవి చంద్రుని పేరులు.

మహామృగః పుష్కరదీర్ఘ
మారుతౌ విలోమజిహ్వో జ
లకాంక్షిసింధురౌ, ద్విపాయి
శూర్పశ్రుతికుంభిసామజా మ
హామదః పేచకిపద్మిపీలవః. ౧౪

మహామృగః ౧, పుష్కరః ౨, దీర్ఘమారుతః ౩, విలోమజిహ్వః ౪, జలకాంక్షీ. న్. ౫, సింధురః ౬, ద్విపాయీ. న్. ౭, శూర్పశ్రుతిః ౮, కుంభిః ౯, సామజః ౧౦, మహామదః ౧౧, పేచకిః ౧౨, పద్మీ. (న్). ౧౩ పీలుః పు. ౧౪ ఇవి యేనుఁగు పేరులు.

దర్వీకరో విషధరో శ్వస
నాశనోఽహిశ్చక్రీ ఫణాభర
విషాయుధదీర్ఘపృష్ఠాః, కుంభీ
నసద్విరసనౌ సమకోలదంష్ట్రి
గోకర్ణకుండలి లతారసనావి
షాస్యః. ౧౫

దర్వీకరః ౧, విషధరః ౨, శ్వసనాశన. ౩, అహిః ౪, చక్రీ. (న్). ౫, ఫణాభరః ౬, విషాయుధః ౭, దీర్ఘపృష్ఠః ౮, కుంభీనసః ౯, ద్విరసనః ౧౦, సమకోలః ౧౧, దంష్ట్రీ (న్) ౧౨, గోకర్ణః. ౧౩, కుండలీ (న్) ౧౪, లతారసనః ౧౫, విషాస్యః (పు) ౧౬ ఇవిసర్పముల పేరులు.

మయాస్యోపకృతం పూ
ర్వమయం చోపకరిష్యతి, ఇతి
యః క్రియతే సంధిః ప్రతీ
హారస్స ఉచ్యతే. ౧౬

ప్రతీహారః (పు) పూర్వం=పూర్వము, అస్య=వీనికి, మయా=నా చేత, ఉపకృతం=ఉపకారము చేయఁబడినది, అయంచ ఉపకరిష్యతి=ఇతఁడును ఉపకరింపఁగలఁడు, ఇతి=ఇట్లని, యః సంధిః క్రియతే=ఏసంధి చేయఁబడునో, సః=అది.

శేషమక్షరమాదాయ ప్ర
తిశ్లోకం క్రమేణయత్, అ
న్యోన్యంపఠ్యతే శ్లోకః ప్రతి
మాలేతి సా మతా. ౧౭

ప్రతిమాలా (స్త్రీ) శేషమక్షరయాదాయ=చివరవర్ణము దీసికొని, క్రమేణ ప్రతిశ్లోకం=వరుసగా ప్రతిశ్లోకమందు, అన్యోన్యం=పరస్పరము, యత్ శ్లోకః పఠ్యతే=ఏశ్లోకము చదువఁబడునో, సా=అది, ప్రతిమాలేతి మతా=ప్రతిమాల యనఁబడును.

నభశ్చరో వాయుదారు వనదో గగనధ్వజః, వ్యోమ ధూమో జలమసిః ఖతమాలః పయోధరః. ౧౮

నభశ్చరః ౧, వాయుదారః ౨, వనదః ౩, గగనధ్వజః ౪, వ్యోమధూమః౫, జలమసిః ౬, ఖతమాలః ౭, పయోధరః ౮ మేఘమునకుఁ బేరులు.

హర్షాదుత్సవకాలే యద లంకారాంబరాదికమ్, ఆకృష్య గృహ్యతే పూర్ణపాత్రం పూర్ణానకం చ తత్. ౧౯

పూర్ణపాత్రం ౧, పూర్ణానకం (న) ౨, ఉత్సవకాలే=ఉత్సవతరుణమునందు, యత్ అలంకారాంబరాదికం = ఏయలంకార వస్త్రాదికము, హర్షాత్=సంతోషమువల్లఁ ఆకృష్య=లాగి, గృహ్యతే = గ్రహింపబడునో, తత్=అది,

సురతే కర్ణదేశేషు యచ్చ దేశీయభాషయా, దంపత్యో ర్జల్పితం మందమన్మనం తద్వి దుర్బుధాః. ౨౦

మన్మనం (న)సురతే=రతికాలమునందు, కర్ణదేశేషు=చెవులలో, దేశీయభాషయా =దేశభాషచే, దంపత్యోః మందం యత్ జల్పితం=దంపతులయొక్క మెల్లనిప్రసంగము ఏదో, తత్=అది, "మన్మనం" అని బుధాః=విద్వాంసులు, విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.

యద్దీయతే తు దేవేభ్యో మనోరాజ్యస్య సిద్ధయే, ఉప యాచితకం దివ్యదోహదం తద్విదుర్బుధాః. ౨౧

ఉపయాచితకం ౧,దివ్యదోహదం(న)౨, మనోరాజ్యస్య=కోరికయొక్క-సిద్ధయే=సిద్ధికొఱకు, దేవేభ్యః= దేవతలకొఱకు,యత్ దీయతే=ఏది-ఈయఁబడునో,తత్=అది"ఉపయాచితకం దివ్యదోహదము"అని బుధాః విదుః=పండితులు తెలిసికొనుచున్నారు.

నక్తం నిర్గత్య యత్కించి చ్ఛుభాశ్శుభకరం వచః, శ్రూయతే తద్విదుర్ధీరా దైవప్రశ్న ముపశ్రుతిమ్. ౨౨

దైవప్రశ్నం ౧, ఉపశ్రుతిం ౨, (న) నక్తం=రాత్రి, నిర్గత్య=బయలుదేరి, యత్కించిత్ శుభాశుభవచః=శుభము అశుభమగు ఏకొద్దిమాటయేని, శ్రూయతే= వినఁబడునో, తత్=అది, ధీరాః=పండితులు, "దైవప్రశ్నం ఉపశ్రుతిం" అని, విదుః = తెలిసికొనుచున్నారు.

వృద్ధసూత్రకమిత్యాహు రింద్రతూలం మనీషిణః, గ్రీష్మ హాసం వంశకఫం వాతతూలం మరుద్ధ్వజః. ౨౩

వృద్ధసూత్రకం ౧, ఇంద్రతూలం ౨, గ్రీష్మహాసం ౩, వంశకఫం ౪, వాతతూలం ౫, మరుద్ధ్వజః ౬, ఇవి మనీషిణః = విద్వాంసులు, వృద్ధసూత్రకం=గాలిపటము దారమని, ఆహుః=పలుకుచున్నారు.

దశేంధనో గృహమణిః స్నేహాశః కజ్జలధ్వజః, జటాజ్వాలో దశాకర్షి కథితో బహుదృశ్వభిః. ౨౪

దశేంధనః ౧, గృహమణిః ౨, స్నేహాశః ౩, కజ్జలధ్వజః ౪, జటాజ్వాలః ౫, దశాకర్షి (న) ఇవి, బహుదృశ్వభిః=పండితులచేత (దీపఇతి=దీపమని) కథితః=చెప్పఁబడుచున్నది.

గోమయచ్ఛత్రికామాహుర్ధిలీరం చ శిలీంధ్రకం,

గోమయచ్ఛత్రికా౧,(స్త్రీ) ఛిలీరకం౨,శిలీంధ్రకం (న) ౩, ఇవి గోమయచ్ఛత్రికాం=పుట్టకొక్కని, ఆహుః=చెప్పుచున్నారు.

ఉర్వ్యంగం చ వశారోహం గోలాసమప రే విదుః. ౨౫

ఉర్వ్యంగం ౧, వశారోహం ౨, (న) గోలాసం ౩, (న) ఇవి,అప రే=ఇతరులు, పుట్టకొక్కు అని విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.

హిమవాన్ హేమకూటశ్చ నిషధో మేరురేవ చ, చైత్రః కర్ణీ చ శృంగీ చ సప్తైతే వర్షపర్వతాః. ౨౬

హిమవాన్ (త్) ౧, హేమకూటః ౨, నిషధః ౩, మేరుః ౪, చైత్రః ౫, కర్ణి (న్) ౬ శృంగీ (న్) (పు) ఏతే సప్త = ఈ యేడును, వర్షపర్వతాః = వర్షపర్వతముల పేరులు.

ఇతి శ్లోకావధిః.

వ్యాధో మృగవధాజీవః నిషాదః పుల్కసః ప్లవః,

వ్యాధః ౧, మృగవధాజీవః ౨, నిషాదః ౩, పుల్కసః ౪, ప్లవః ౫ బోయవాని పేరులు.

వాలవాయజమిచ్ఛంతి వైదూర్యమణిముత్తమాః. ౨౭

వాలవాయజః ౧, వైదూర్యమణిః.పు. ౨, వైదూర్యమణిం=వైదూర్యమణిని,వాలవాయజం=వాలవాయజమని, ఉత్తమాః =ఉత్తములు, ఇచ్ఛంతి=తలంచుచున్నారు.

కాలగ్రంథిః సమాః సంవత్సమానో యుగాంశకః,

కాలగ్రంథిః ౧, సమాః (సి. బ.) ౨, సంవత్ (త్) ౩, మాసమానః ౪, యుగాంశకః ౫, ఇవి సంవత్సరము పేరులు.

మాసో వర్షాంశకః శ్రామో వర్షాంగస్స్యాదహర్గణః.

మాసః ౧, వర్షాంశకః ౨, శ్రామః ౩, వర్గాంగః ౪, అహర్గణః ౫, ఇవి అహర్గణః =దినసమూహము, స్యాత్ =అగును. (నెల యని అర్థము.)

మదయోగవిధానం తు వ్యస్తారం కరిణాం విదుః,

వ్యస్తారః (పు) ౧, కరిణాం=ఏనుగుల యొక్క మదయోగవిధానం=మదముకలిగించురీతిఅని, విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.

పృష్ఠవంశస్య యన్మాంసం తన్మనం తత్ప్రచక్షతే. ౨౯

తన్మనః, (పు) పృష్టవంశస్య = ఏనుగు వెన్నెముకయొక్క, మాంసం=యత్ =ఏదియో అది, ప్రచక్షతే=చెప్పఁబడుచున్నది.

కర్ణవేధనికా ప్రోక్తా నాలికేతి విషాణినాం,

నాలికా (స్త్రీ) ౧ విషాణినాం=ఏనుగుల, కర్ణవేధనికా=చెవులుకుట్టుసూది, ప్రోక్తా= చెప్పఁబడినది.

ప్రవేష్టమంతఃస్వేదానాం దంతమాంసం విదుర్బుధాః.

ప్రవేష్టం ౧, అంతఃస్వేదానాం=లోపల చెమటగల యేనుగులయొక్క, దంతమాంసం=దంతమాంసము అని, బుధాః విదుః= పండితులు తెలిసికొనుచున్నారు.

కుమారభృత్యా గర్భిణ్యాః పరిచర్యాభిధీయతే,

కుమారభృత్యా (స్త్రీ) ఇది గర్భిణ్యాః పరిచర్యా=గర్భవతికూడిగమని, అభిధీయతే=చెప్పఁబడుచున్నది.

నవోఢావస్త్రమానంద పటమిచ్ఛంతి సూరయః. ౩౦

నవోఢావస్త్రం ౧, ఆనందపటః ౨, ఇవి సూరయః=పండితులు, నవోఢావస్త్రం =మధుపర్కమని, ఇచ్ఛంతి = తలంచుచున్నారు.

కర్ణిసుతో మూలదేవో మూలభద్రః కులాంకురః,

కర్ణిసుతః ౧, మూలదేవః ౨, మూలభద్రః ౩ కులాంకురః ౪, గ్రామదేవత పేరులు.

జ్యేష్ఠామూలీయ మిచ్ఛంతి మాసమాషాఢపూర్వజమ్. ౩౨

ఆషాఢపూర్వజః (పు) ౧, జ్యేష్ఠామూలీయః ౨, జ్యేష్ఠమాసమని; ఇచ్ఛంతి = తలంచుచున్నారు.

నిత్యకర్మసమాచార నిష్ఠురత్వే కదుంకతా,

కదుంకతా (స్త్రీ) ౧, నిత్యకర్మసమాచారనిష్ఠురత్వే = నిత్యకర్మముల బాగుగా చేయుటయందలి కష్టమునందు వర్తించును.

వీణానుబంధోధీమద్భిరుప నాహోఽభిధీయతే. ౩౩

వీణానుబంధః ౧, ఉపనాహః ౨, ఇవి ధీమద్భిః=పండితులచే, వీణానుబంధః=వీణె తంతులుండుతావని, అభిధీయతే = చెప్పఁబడుచున్నవి.

స్యాత్పాలికాకుంతలికా దధ్యాదిచ్ఛేదనీతుయా,

పాలికా ౧, కుంతలికా ౨, ఇవి దధ్యాదిచ్ఛేదనీ=కవ్వముగుత్తి, స్యాత్=అగును.

వైశాఖోదధిచారస్యాత్తక్రాటః కరధర్షణః. ౩౪

వైశాఖః ౧, దధిచారః ౨, తక్రాటః ౩, కరధర్షణః ౪, ఇవి కవ్వపుకఱ్ఱ పేరులు.

స్యాదాషాఢభవో భౌమో నవార్చిర్గగనోత్సుకః,

ఆషాఢభవః ౧, భౌమః ౨, నవార్చిః (స్) ౩, గగనోత్సుకః ౪, (రూ. గగనోల్ముకః) ఇవి అంగారకుని పేరులు.

పంచార్చిశ్చశ్రవిష్ఠాజోజ్ఞ ఏకాంగః ప్రహర్షణః. ౩౫

పంచార్చిః ౧, శ్రవిష్ఠాజః ౨, జ్ఞః ౩, ఏకాంగః ౪, ప్రహర్షణః ౫, ఇవి బుధుని పేరులు.

దీదివిర్ద్వాదశార్చిఃస్యాజ్జీవ ప్రాక్ఫల్గునీభవః,

దీదివిః ౧, ద్వాదశార్చిః స్ ౨, జీవః ౩, ప్రాక్ఫల్గునీభవః ౪, ఇవి బృహస్పతి పేరులు.

కావ్యో దైత్యపురోధా స్యాత్షోడశార్చిర్మఘాభవః.

కావ్యః ౧, దైత్యపురోధాః స్ ౨, షోడశార్చిః స్ ౩, మఘాభవః ౪, ఇవి శుక్రుని పేరులు.

ఉపప్లవోకచః కేతురాశ్లేషాభవ ఆహికః,

ఉపప్లవః ౧, కచః ౨, కేతుః ౩, ఆశ్లేషాభవః ౪, ఆహికః ౫, ఇవి కేతువు పేర్లు.

జ్యోతీరథోగ్రహాధారో ధ్రువ ఉత్తానపాదజః. ౩౬

జ్యోతీరథః ౧, గ్రహాధారః ౨, ధ్రువః ౩, ఉత్తానపాదజః ౪, ఇవి ధ్రువుని పేరులు,

స్వర్భానుం గ్రహకల్లోలం
విదురభ్రపిశాచకం,

స్వర్భానుః ౧, గ్రహకల్లోలః ౨, అభ్రపిశాచకః 3, ఇవి,అభ్రపిశాచకం=రాహువని, విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.

వనీపకో యాచనకో వసు
కీటో ముఖంపచః. ౩౭

వనీపకః ౧, యాచనకః ౨, వసుకీటః 3, ముఖంపచః ౪ యాచకుని పేరులు.

జాయమానవిషాణాగ్రే
కటాహో మహిషీశిశౌ,

కటాహః (పు) ౧, జాయమాన=పుట్టుచున్న, విషాణాగ్రే = కొమ్ములచివరగల, మహిషీశిశౌ=గేదెదూడ పేరు.

ఛేదో హస్తేన సస్యానాం
కటభంగ ఉదాహృతః. ౩౮

కటభంగః(పు) ౧, హస్తేన=చేతితో,సస్యానాం=పైరులయొక్క,ఛేదః=కోయుటగా,ఉదాహృతః=ఉదహరింపఁబడుచున్నది

జలత్రా జంగమకుటీకావా
రీమూర్ధకర్పరీ,

జలత్రా ౧, జంగమకుటీ ౨, కావారీ 3, మూర్ధకర్పరీ ౪ ఇవివానలో నుపయోగించు గూడ పేరులు.

ఉష్ణవారణముత్కూటశ్చ
క్రాంగంచపుటోటజమ్. ౪౦

౧, ఉష్ణవారణం ౨, ఉత్కూటః 3,చక్రాంగం ౪, పుటోటజం౪గొడుగు పేరులు.

మునీనాంచచితాకుట్యాం
పర్ణోటజసహోటజౌ,

పర్ణోటజః ౧, సహోటజః ౨, మునీనాంచితకుట్యాం = మునులచేఁ గట్టఁబడిన గుడిసె పేరు.

కారోత్తరశ్చవీనాహః ప్ర
హిరంధూర్జలాంబికా. ౪౧

కారోత్తరః ౧, చవీనాహః ౨, ప్రహిరంధూః3,జలాంబికా ౪ బావి పేరులు.

జలకూపీ జలాష్ఠీలీ తలకం
పుష్కరిణ్యపి,

జలకూపీ ౧, జలాష్ఠీలీ ౨, తలకం 3, పుష్కరిణి ౪ ఇవికోనేరు పేరు.

ఆసన్నాస్తమయః కశ్చిదు
పధూపిత ఇష్యతే. ౪౨

ఉపధూపితః (పు) ౧, కశ్చిత్ ఆసన్నాస్తమయః=చావుసమీపించినవాఁడు, అని ఇష్యతే=తలంపఁబడుచున్నది.

తత్క్షణాదిత్యముక్తాం తు
వదంత్యంగారిణీం దిశం,

అంగారిణీ (స్త్రీ) ౧, తత్క్షణాదిత్యముక్తాందిశం=అప్పుడే సూర్యుఁడు అస్తమించిన దిక్కును, "అంగారిణీం"అని వదంతి =చెప్పుచున్నారు.

అగారితం పలాశశాఖాం కలికానిర్గమో భవేత్ ౪3

అగారితం (న) ౧, పలాశశాఖాం=మోదుగుచెట్టుల, కలికానిర్గమః = మొగ్గలుపుట్టుక పేరు, భవేత్=అగును.

గాంధారం త్వక్తచూర్ణం తు సింధూరం రక్తవాలుకమ్,

గాంధారం (న) ౧, త్వక్తచూర్ణం ౨, సింధూరం 3, రక్తవాలుకం ౪, సింధూరముపేరు.

కృపపుత్ర్యా విభవాన్వేషీ పార్శ్వకః సంధిజీవకః. ౪౪

పార్శ్వకః ౧, సన్ధిజీవకః ౨, (కృపపుత్ర్యావిభవాన్వేషీ) స్యాత్, (యీరెండున్ను పిశునుఁడగును.) (ఋూ ౨న్ను కుపుత్ర్యావిభవాన్వేషీ సూచకునికిపేర్లు.)

అథతస్కరో భవేచ్చౌరః కుసుమాలః కుజంభలః,

అథతస్కరః ౧, చౌరః ౨, కుసుమాలః 3, కుజంభలః ౪ ఇవి చౌరః=పగటిదొంగ, భవేత్=అగును.

ప్రోక్తః కరికుసుంభస్తు నాగకేసరచూర్ణకే, ౪౫

కరికుసుంభః ౧, నాగకేసరచూర్ణకః ౨, ఇవి నాగకేసరచూర్ణకే=నాగకేసరచూర్ణమందు, ప్రోక్తః=చెప్పఁబడెను.

బర్బరం బర్బరీకం చ బర్బరీత్యపి చేష్యతే,

బర్బరం (న)౧, బర్బరీకం ౨, బర్బరీ (స్త్రీ) 3, ఇవి బర్బరీతి=హింగులమను పర్వతధాతువుగా, ఇష్యతే=తలంపఁబడుచున్నది.

అభావాత్ స్త్రీపరిత్యాగస్తురగబ్రహ్మచర్యకమ్. ౪౬

తురగబ్రహ్మచర్యకం (న) ౧, అభావాత్=లేకపోవుటవల్ల, స్త్రీపరిత్యాగః=ఆఁడుదానిని వదులుట పేరు.

యువినాం యద్రతం గోప్యం తత్ఖంజనరతం విదుః,

ఖంజనరతం (న) ౧, యువినాం=సన్యాసులయొక్క, గోప్యం=రహస్యమగు, యత్సురతం=ఏసంభోగము గలదో, తత్=అది ఖంజనరతమని, విదుః = తెలిసికొనుచున్నారు.

స్యాదాచామనకః ప్రోంతః కటకోలః పతద్గ్రహః. ౪౭

ఆచామనకః ౧, ప్రోంతః ౨, కటకోలః 3, పతద్గ్రహః ౪ ఇవి తమ్మపడిగె పేరులు.

మేలామంధామసిమణిర్మ
సిధానీమసిప్రసూః,

మేలా ౧, మంధా ౨, మసిమణిః 3, మసిధానీ (ఈ. సీ) ౪ మసిప్రసూః ౫ సిరాబుడ్డి పేరులు.

వాలోపరితంతువిదుః పం
చావటమురస్కటిక. ౨౮

వాలోపరీతం (న) ౧, పంచావటః ౨, ఉరస్కటం 3; ఇవి బాలురు కట్టుకొను బట్టకు పేరులు.

సారీణాం మండలీనృత్యం
బుధా హల్లీషకం విదుః,

హల్లీషకం (న) ౧, సారీణాం = స్త్రీల యొక్క, మండలీనృత్యం = వలయాకారనృత్యముగా, విదుః = తెలిసికొను చున్నారు.

మారీచో యాజకగజో
రాజహాస్తీ మదోత్కటః. ౨౯

మారీచః ౧, యాజకగజః ౨, రాజహాస్తీ (న్) 3, మదోత్కటః ౪ ఇవి రాచ యేనుఁగు పేరులు.

అలంకారసువర్ణం యత్
తచ్ఛృంగికనకం మతమ్,

శృంగికనకం (న) ౧, అలంకారసువర్ణం యత్ = ఏ అలంకారసువర్ణముగలదో, తత్ = అది, శృంగికనకం = శృంగికనకమని, మతం = ఇష్టమగుచున్నది.

రతిలక్షం నిధువనం సం
యోజనమితి స్మృతం. ౩౦

రతిలక్షం (న) ౧, నిధువనం ౨, సంయోజనం 3, ఇవి మైథునమునకుగా, స్మృతం = చెప్పఁబడెను.

జీమూతకూటకుట్టీరకుట్టా
రాః కందరాకరః,

జీమూతకూటః ౧, (పు) కుట్టీరః ౨, కుట్టారః 3, కందరాకరః ౪ ఇవి పర్వతము పేర్లు.

ఉద్దేశో గండకూపస్తు ప
ర్వతస్యాభిధీయతే. ౩౧

గండకూపః ౧, (పు) పర్వతస్య = పర్వతమునొక్క, ఉద్దేశః = పై ప్రదేశము, గండకూపముగా, అభిధీయతే = చెప్పఁబడు చున్నది.

వాసితా ధేనుకా త్వైవ
శా చ కరిణీ మతా,

వాసితా ౧, (స్త్రీ) ధేనుకా ౨, వశా 3, కరిణీ (ఈ. స్త్రీ) ౪ ఇవి పెంటియేనుఁగుపేర్లు, మతా = తలంపఁదగినవి.

బ్రహ్మాంగభూః క్రతుపశుః సింహవిక్రాంతవాజినౌ. ౫౨

బ్రహ్మాంగభూః (ఊ. పు.) ౧, క్రతుపశుః ౨, (ఉ) సింహవిక్రాంతః ౩, వాజీ ౪ (న్. పు) గుఱ్ఱమునకు పేరు.

సముద్రగా నిర్ఝరిణీ తలోదా జంబాలినీ శైవలినీ తరంగిణీ,

సముద్రగా (ఆ. స్త్రీ) ౧, నిర్ఝరిణీ (ఈ. స్త్రీ) ౨, తలోదా ౩, జంబాలినీ ౪, శైవలినీ ౫, తరంగిణి ౬ నదికి పేర్లు.

విపాఠకాదంబకపత్రవాహాః, పత్రీ ఖగో వీరతరోఽస్త్రకంటకః. ౫౩

విపాఠః (పు) ౧, కాదంబకః ౨, పత్రవాహః ౩, పత్రీ (న్) ౪, ఖగః ౫, వీరతరః ౬, అస్త్రకంటకః ౭ ఇవి బాణమునకు పేరులు.

వర్ణదూతః స్వస్తిముఖో లేఖో వాచికహారకః,

వర్ణదూతః ౧, స్వస్తిముఖః ౨, లేఖః ౩, వాచికహారకః ౪ ఇవి ఉత్తరమునకు పేరులు.

లేఖో నిబధ్యతే యేన తత్ర కాచనకాభిధా. ౫౪

కాచనకా ౧, యేన=ఎందుచేత, లేఖః నిబధ్యతే; = జాబుమూయఁబడుచున్నదో, తత్ర=అందు, కాచనకాభిధా = కాచనయనిపేరు. (కవరు)

క్షారాచ్ఛం మాణిమంథం చ విదుః సింధూపలం బుధాః,

క్షారాచ్ఛం ౧, (న) మాణిమన్థం ౨, సింధూపలం ౩, ఇవి బుధాః=విద్వాంసులు సైంధలవణముగా, విదుః = తెలిసికొనుచున్నారు.

పిశితం పలలం మాంసం క్రవ్యమామిషముద్ఘసమ్. ౫౫

పిశితం (న) ౧, పలలం ౨, మాంసం, ౩, క్రవ్యం ౪, ఆమిషం ౫, ఉద్ఘసం ౬ ఇవి మాంసము పేరులు.

పారావారమహాకచ్ఛౌ మహీప్రాచీరదారదౌ,

పారావారః (పు) ౧, మహాకచ్ఛః ౨, మహీప్రాచీరం (న) ౩, దారదః ౪ ఇవి సముద్రమునకు పేర్లు.

జిహ్వాదరః కీకశాస్యశ్చంచుమత్తరుశాయినౌ. ౫౬

జిహ్వాదరః (పు)౧, కీకశాస్యః ౨,చంచుమత్ (త్) ౩, తరుశాయీ (న్) ౪ ఇవి పక్షికి పేర్లు.

ఇంద్రక్రీడాసరః ప్రాజ్ఞై ర్నందీసర ఇతి స్మృతా,

నందీసరః (స. న) ౧, ప్రాజ్ఞైః=ప్రాజ్ఞులచే ఇంద్రక్రీడాసరః = ఇంద్రుని క్రీడాసరస్సు అని, స్మృతం=చెప్పఁబడినది.

ధూమోర్ణాపతి రుద్దిష్టో యమోమహిషవాహనః. ౫౭

ధూమోర్ణాపతిః (ఇ. పు) ౧, యమః ౨, మహిషవాహనః 3 ఇవి యమః, ఉద్దిష్టః=యముఁడని ఉద్దేశించఁబడెను.

పయోఘనో మేఘకఫో ఘనోపలో. మేఘాస్థిబీజోదక తోయడింభాః,

పయోఘనః (అ పు) ౧, మేఘకఫః ౨, ఘనోపలః 3, మేఘాస్థి (ఇ. న) ౪, బీజోదకం (అ. న) ౫, తోయడింభః ౬ ఇవి వడగండ్లకు పేర్లు.

శంపాచిరాభా చపలాచ్ఛటాభా హ్లాదిన్యధీరా ఘనవల్లికా చ. ౫౮

శంపా (ఆ. స్త్రీ)౧,అచిరాభా ౨,చపలా 3 ఛటాభా ౪, హ్లాదినీ (ఈ. స్త్రీ) ౫, అధీరా ౬, ఘనవల్లికా ౭ ఇవి మెఱుపునకు పేర్లు.

పాదాలిందీ తరండా నౌస్తరణిస్తారణి స్తరిః,

పాదాలిందీ (ఈ. స్త్రీ) ౧, తరండా ౨, నౌః (ఔ. స్త్రీ) 3, తరణిః (స్త్రీ) ౪, తారణిః ౫, తరిః ౬ ఇవి పడవపేర్లు.

కిలాటః శోషితక్షీరపిండ స్సూరిభిరిష్యతే. ౫౯

కిలాటః ౧, శోషితక్షీరపిండః = పాలు కాచగా మిగిలినగడ్డ, సూరిభిః ఇష్యతే= పండితులచే చెప్పఁబడుచున్నది.

కాలాయసమయ స్తీక్ష్ణం గిరిసారం చ శస్త్రకం,

కాలాయసం (అ. న) ౧, అయః, (స. న) తీక్ష్ణం 3, గిరిసారం ౪, శస్త్రకం ౫ ఇవి లోహమునకు పేర్లు.

హయ్యంగవీనం సరజం మంథజం చ కలంబుటమ్. ౬౦

హయ్యంగవీనం (న)౧, సరజం ౨, మంథజం 3, కలంబుటం ౪ ఇవి నవనీతమునకు పేరు.

ఏకశఫాంఘ్రికం బంధ మాహు ర్దామాంచలం చ బుధాః,

దామాంచలం (అ. న) ౧, బుధాః= విద్వాంసులు,ఏకశఫాంఘ్రికం=గుఱ్ఱముల పాదమునకు కట్టునట్టి, బంధం=బంధనముగా, ఆహుః=చెప్పుచున్నారు.

వేత్తా స్త్రీపుంసయోశ్చిహ్నం సాముద్రిక ఉదాహృతః. ౬౧

సాముద్రికః (అ. త్రి) ౧, స్త్రీపుంసయోః = స్త్రీపురుషులయొక్క, చిహ్నం = చిహ్నమును, వేత్తా = తెలుసుకొన్నవాఁడు, (సాముద్రికుఁడని) ఉదాహృతః = చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

తింతిలీకాస్థిభిర్ద్యూతక్రీడాయాం చుంచులిర్భవేత్,

చుంచులికి (ఇ. సీ) ౧, తింతిలీకాస్థిభిః = చింతగింజలచే, ద్యూతక్రీడాయాం = జూదమాడుటయందు, భవేత్ = యగును. (వామనగుంటలాట కానోపు)

వక్రాలలాటగాస్తిస్రో భస్మరేఖాస్త్రిపుండ్రకమ్. ౬౨

త్రిపుండ్రకం (అ. న) ౧, లలాటగాః = లలాటమందున్న, వక్రాః = వంకరలైన, తిస్రః = మూఁడైన, భస్మరేఖాః = భస్మరేఖలు.

హాలా కామాలికామండా ధీరా స్యాత్ మదనీ చ మాధ్వీ చ,

హాలా (ఆ. సీ) ౧, కామాలికా ౨, మండా 3, ధీరా ౪, మదనీ (ఈ. సీ) ౫, మాధ్వీ, (ఈ. సీ) ౬ ఇవి కల్లుకు పేర్లు.

ఆహుశ్చషకం తు పానపాత్రం పారీమప్యనుతర్షణం కవీంద్రాః. ౬3

చషకం (న) ౧, పానపాత్రం ౨, పారీ (ఈ. సీ) 3, అనుతర్షణం ౪ (ఇవి కల్లుత్రాఁగు పాత్రమునకుఁ బేరులుగ) కవీంద్రాః = కవీంద్రులు (చెప్పుచున్నారు.)

కుశుంభః కరకశ్చైత్యముఖః కమండలుః స్మృతః,

కకుంభః ౧, కరకః ౨, చైత్యముఖః 3, కమండలుః ౪ ఇవి కమండలువుగా స్మృతః = చెప్పఁబడుచున్నది.

అసహాయో నర్తకశ్చ తాలావచర ఇష్యతే. ౬౪

తాలావచరః (అ. పు) ౧, అసహాయనర్తకః = ఒంటరిగానర్తనము చేయువాఁడు (తాలావచరుఁడని) ఇష్యతే = చెప్పఁబడుచున్నాఁడు.

కథితః కౌముదీ వృక్షో దీపవృక్షః శిఖాతరుః,

కౌముదీవృక్షః ౧, దీపవృక్షః ౨, శిఖాతరుః 3 ఇవి దీపస్తంభమునకుఁ బేరులు.

కోజాగరే తథా సద్భిః కౌముదీ ఛార ఇష్యతే, ౬౫

కౌముదీచారః (పుం) కోజాగరే = ఆశ్వయుజపూర్ణిమయందు, తథా = ఆ విధముగా, సద్భిః=పండితులచే, "కౌముదీ ఛారః" అనుపదము ఇష్యతే=చెప్పఁబడు చున్నది.

సముద్రగృహ మిత్యాహుర్జలయంత్రనికేతనం,

సముద్రగృహం ౧, జలయంత్రనికేతనం ౨ ఇవి సముద్రగృహమితి=సముద్ర గృహమని, ఆహుః=చెప్పుచున్నారు.

ప్రేతాదిభిర్గృహీతో యః స అనిష్టోऽభ్రమన్బహిః. ౬౬

అనిష్టః, (పు) ప్రేతాదిభిః యః గృహీతః, ప్రేతాదులచే ఎవఁడు గ్రహింపఁబడి, బహిః భ్రమన్ = వెలుపలతిరుగునో, వాఁడు.

హిమమింద్రాగ్నిధూమశ్చ ఖబాష్పో రజనీజలం,

హిమం ౧, ఇంద్రాగ్నిధూమః ౨, ఖబాష్పః ౩, రజనీజలం ౪ ఇవి మంచు పేరులు.

యే శివాయతనోత్సృష్టా తే సంధ్యాబలయో వృషాః.

సంధ్యాబలిః యేశివాయతనోత్సృష్టాః =ఏవి శివాలయమందు విడువఁబడినవో, తేవృషాః = ఆయెద్దులు "సంధ్యాబలిః" అనఁబడును.

విషాక్తాస్త్రహతస్యాహుః పశోర్మాంసం తు గృంజనం,

గృంజనం (న) విషాక్తాస్త్రహతస్య = విషముపూసిన ఆయుధముచేఁజంపఁబడిన, పశోః మాంసం=పశుమాంసము. "గృంజనం" అని ఆహుః=చెప్పఁబడుచున్నది.

ధూమికా ధూమమహిషో హిమఝుంటిః కుహేలికా. ౬౭

ధూమికా ౧, ధూమమహిషీ ౨, హిమఝుంటిః ౩, కుహేలికా, ౪ ఇవి పొగ మంచు పేరులు.

పోతాచ్ఛాదనమాహుస్తు వరకమథవస్త్రకుట్టిమం కవయః,

పోతాచ్ఛాదనం (న) ౧, వరకః ౨, వస్త్రకుట్టిమం ౩, ఈపడవముసుగులకు పేరులు అని కవయః=కవులు, ఆహుః = చెప్పుచున్నారు.

తంత్రవిముక్తం వాసో నిష్ప్రవణిం నిష్ప్రవాణిం చ.

నిష్ప్రవణిః ౧, నిష్ప్రవాణిః ౨, తంత్రవిముక్తం=మగ్గమునుండితీసిన క్రొత్తదగు, వాసః=ముస్త్రము పేరులు.

మహాఘోషం క్రయారోహం హట్టం పణ్యాజిరం విదుః,

మహాఘోషః ౧, క్రయారోహః ౨, హట్టః 3 పణ్యాజిరం, (న) ఇవి హట్టం=అంగడివీథినిగా, ఆహుః=చెప్పుచున్నారు.

బహుమానుషసంకీర్ణం నిర్ఘటం చ కరాంగణమ్. ౨౦

నిర్ఘటం ౧, కరాంగణం ౨ ఇవి బహుమానుషసంకీర్ణం=పెక్కుజనులచే వ్యాప్తమైన అంగడివీథి.

శాలభంజీ దారుగర్భా కురంటీ దారుపుత్త్రికా,

శాలభంజీ (ఈ. సీ) ౧, దారుగర్భా ౨, కురంటీ 3, దారుపుత్రికా ౪ ఇవి కొయ్యబొమ్మ పేరులు.

కాదంబినీ నవోమేఘః కాలీ స్యాత్కాలికాపి చ.

కాదంబినీ (ఈ. సీ) ౧, కాలీ ౨, కాలికా. 3 ఇవి, నవోమేఘః=నవమేఘబృందము పేళ్లు.

క్రోశధ్వనిః క్రోశతాలో ఢక్కా విజయమర్దలః,

క్రోశధ్వనిః ౧, క్రోశతాలః ౨, ఢక్కా (ఆ. సీ) 3, విజయమర్దలః ౪ ఢంకా పేరులు.

స్యాత్ప్రతిపత్తిః పటహో లంపాపటహ ఇత్యపి. ౨౨

ప్రతిపత్తిః ౧, పటహః ౨, లంపాపటహః 3 ఇవి పటహః=తప్పెట, స్యాత్=అగును.

కుకూలం కాయవలనం తనుత్రం దంశనం విదుః,

కుకూలం (న) ౧, కాయవలనం ౨, తనుత్రం 3, దంశనం ౪ కవచము పేరులుగా, విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.

శిరస్త్రం శీర్షరక్షం చ శీర్షణ్యం శీర్షకం చ తత్. ౨౩

శిరస్త్రం ౧, శీర్షరక్షం ౨, శీర్షరక్షం 3 ఇవి ఇనుపగోలుసు కుళ్లాయి పేరులు.

సా [illegible] యీ జాలప్రాయాంగరక్షిణీ,

జాలికా (ఆ. సీ) ౧, లోహమయీ=లోహముతోఁజేసిన, జాలప్రాయ = వలవలెనుండు. అంగరక్షిణీ=కవచము, స్యాత్=అగును,

పన్నద్ధ్రీ పాదవిరజాః కోశీ పాదరథీ భవేత్. ౨౪

పన్నద్ధ్రీ ౧, పాదవిరజా స. (స్త్రీ) ౨, కోశీ ౩, పాదరథీ (ఈ. స్త్రీ) ౪ మీాఁగాలు సగము కప్పియుండు ఇనుపపాదరక్ష, భవేత్=అగును.

రుచకం లవణం క్షారం తీక్ష్ణం జలరసం విదుః,

రుచకం ౧, లవణం ౨, క్షారం ౩, తీక్ష్ణం ౪, జలరసం ౫ ఇవి ఉప్పు అని విదుః=తెలియుచున్నారు.

జ్యోతిర్బీజం చ ఖద్యోతం ధ్వాంతోన్మేషం తమోమణిః. ౨౫

జ్యోతిర్బీజం ౧, ఖద్యోతం ౨, ధ్వాంతోన్మేషం ౩, తమోమణిః ౪ ఇవి మెఱుఁగుడుపురుగు పేరులు.

జలశూకరజలజిహ్వౌ జలకంటకవార్భటౌ తథా నక్రే,

జలశూకరః ౧, జలజిహ్వః ౨, జలకంటకః ౩, వార్భటః ౪, నక్రః ౫ ఇవి నక్రే మొసలియనునర్థము గలవి.

జలనకులజలబిడాలౌ నీరాఖు జలప్లవావుద్రే. ౨౬

జలనకులః ౧, జలబిడాలః ౨, నీరాఖుః ౩, జలప్లవః ౪, ఉద్రః ౫ ఇవి నీటిపిల్లి పేరులు.

శిశుమారో జలకపిశ్చపలాంగోఽసిపుచ్ఛకః,

శిశుమారః౧,జలకపిః౨,చపలాంగః ౩, అసిపుచ్ఛకః ౪ ఇవిజలజంతువిశేషములు.

గ్రాహో జలకిరాటశ్చ నక్రరాజో జలాంతకః. ౨౭

గ్రాహః ౧, జలకిరాటః ౨, నక్రరాజః ౩, జలాంతకః ౪ ఇవి గుజ్జుపుమూతిచేప పేరులు.

మృతకాంతకశ్చ భీరుర్వృకధూర్తశయాలు వంచకాభరుజః,

మృతకాంతకః ౧, భీరుః ౨, వృకః ౩, ధూర్తః ౪, శయాలుః ౫, వంచకః ౬, అభరుక్ (జ) ౭ ఇవి నక్క పేరులు.

శాలామృగోఽస్థిభక్షో గ్రామమృగో మండలః కపిలః.

శాలామృగః ౧, అస్థిభక్షః ౨, గ్రామమృగః ౩, మండలః ౪, కపిలః ౫, ఇవి కుక్క పేరులు.

ఉల్కాముఖశ్శృగాలీయా దీప్తజిహ్వాఽతిసా మతా,

దీప్తజిహ్వా (స్త్రీ) ౧, యా=ఏది, ఉల్కాముఖశ్శృగాలీ = కొఱివివంటిముఖముగలదో, సా=అది, మతా=చెప్పఁబడుచున్నది.

స్కంధవాహాస్తు శంకశ్చ
శృంగీ గోరక్షధూర్తిలః. ౭౯

స్కంధవాహః ౧, శంకః ౨, శృంగీ (న. పు) ౩, గౌః (ఓ. పు) ౪ అక్షధూర్తిలః ౫ ఇవి బండివాగు ఎద్దు పేరులు.

హేరంబః కాసరశ్చైవ
రక్తాక్షః సైరిభస్తథా,

హేరంబః ౧, కాసరః ౨, రక్తాక్షః ౩, సైరిభః ౪ ఇవి దున్నపోతు పేరులు.

రోమశో బహురోమా
స్యాదురణశ్చపృథూదరః. ౮౦

రోమశః ౧, బహురోమా (న్. పు) ౨, ఉరణః ౩, పృథూదరః ౪ ఇవి మేక పేరులు.

ఇడిక్కస్తు బాలవాహ్యో
వనచ్ఛాగోఽతిరోమశః,

ఇడిక్కః ౧, బాలవాహ్యః ౨, వనచ్ఛాగః ౩, అతిరోమశః ౪

వరణోధూమ్రశూకఃస్యా
దుష్ట్రిఃశృంఖలకస్తథా. ౮౧

వరణః ౧, ధూమ్రశూకః ౨, ఉష్ట్రిః ౩, శృంఖలకః ౪ ఇవి ఒంటె పేరులు.

చక్రముఖఃసూచిరోమా
వరాహః స్థూలనాసికః,

చక్రముఖః ౧, సూచిరోమా (న్.పు) ౨, వరాహః ౩, స్థూలనాసికః ౪ ఇవి పంది పేరులు.

కంఠీరవస్తు పారీంద్రః కేస
రీ గజమాచలః. ౮౨

కంఠీరవః ౧, పారీంద్రః ౨, కేసరీ(న్.పు) ౩, గజమాచలః ౪ ఇవి సింహము పేరు.

నేత్రపిండో వృషాహారో
మేనాదః కుందమః స్మృతః,

నేత్రపిండః ౧, వృషాహారః ౨, మేనాదః ౩, కుందమః ౪ ఇవి పిల్లి పేరులు.

గంధాఖుర్గంధనకులశ్చుం
చుః పుంవృష ఉచ్యతే. ౮౩

గంధాఖుః ౧, గంధనకులః ౨, చుంచుః ౩, పుంవృషః ౪ ఇవి వాసనయెలుక యని ఉచ్యతే= చెప్పఁబడుచున్నవి.

ద్రోణోఽరిష్టో నాలిజంఘ
ఆత్మఘోషస్తు మాద్గలిః,

ద్రోణః ౧, అరిష్టః ౨, నాలిజంఘః ౩, ఆత్మఘోషః ౪, మాద్గలిః ౫ ఇవి బొంతకాకి పేరులు.

గోభండీరః పంకకీరో హా
పుత్రీ రాజభట్టికా. ౮౪

గోభండీరః ౧, పంకకీరః ౨ హాపుత్రీ ౩, రాజభట్టికా ౪ చీకుకొక్కెర పేరు.

గంగాచిల్లీ తు దేవట్టీ వి
శ్వాకా జలకుక్కుటీ,

గంగాచిల్లీ (ఈ. సీ) ౧, దేవట్టీ ౨, విశ్వాకా ౩, జలకుక్కుటీ ౪ ఇవి చీరపిట్ట పేరులు.

విట్సారికో తు కుణపీ గో రాటీ గోకిరాటికా. ౨౫ — విట్సారికా (ఆ. స్త్రీ) ౧, కుణపీ ౨, గోరాటీ ౩, గోకిరాటికా ౪ ఇవి గోరువంక విశేషము పేరులు.

మృగేంద్ర చటకో ఘాతి పక్షీగ్రాహకమారకౌ, — మృగేంద్రచటకః ౧, ఘాతిపక్షీ (న్. పు) ౨, గ్రాహకః ౩, మారకః ౪ ఇవి డేగ పేరులు.

కులాలం కుక్కుటం ప్రాహుః కుక్కుభం కుహాకస్వరం. ౨౬ — కులాలః ౧, కుక్కుటః ౨, కుక్కుభః ౩, కుహాకస్వరః ౪ ఇవి అడవి కోడియని ప్రాహుః=చెప్పుచున్నారు.

కర్కరాక్షః కలాటీనః ఖంజలేఖస్తు ఖంజనః, — కర్కరాక్షః ౧, కలాటీనః ౨, ఖంజలేఖః ౩, ఖంజనః ౪ ఇవి భరద్వాజపక్షి పేరులు.

ప్రాసాదకుక్కుటో ఝల్లకంఠో గృహకపోతకః. ౨౭ — ప్రాసాదకుక్కుటః ౧, ఝల్లకంఠః ౨, గృహకపోతకః ౩ ఇవి పావురము పేరులు.

ధ్వాంక్షపుష్టః కలకంఠో మధుకంఠకుహూముఖః, — ధ్వాంక్షపుష్టః ౧, కలకంఠః ౨, మధుకంఠః ౩, కుహూముఖః ౪ కోకిల పేరులు.

ఝుంపాళీ మత్స్యరంకః స్యాత్ జలమద్గుర్మణీచకః. — ఝుంపాళీ (న్. పు) ౧, మత్స్యరంకః ౨, జలమద్గుః ౩, మణీచకః ౪ ఇవి మత్స్యరంగమను పక్షివిశేషము.

కలవింకశ్చిత్రపృష్ఠో గృహనీడో వృషాయణః — కలవింకః ౧, చిత్రపృష్ఠః ౨, గృహనీడః ౩, వృషాయణః ౪ ఇవి పిచ్చుక పేరులు.

బరండా చిత్రపాదా చ చిత్రనేత్రా చ సారికా. ౨౮ — బరండా (స్త్రీ) ౧, చిత్రపాదా ౨, చిత్రనేత్రా ౩, సారికా ౪ ఇవి గోరువంక పేరులు.

మయూరచటకో దక్షః కృకవాకుర్నిశాకరః, — మయూరచటకః ౧, దక్షః ౨, కృకవాకుః ౩, నిశాకరః ౪ ఇవి గ్రామపుకోడి పేరులు.

శతపత్రః సితాపాంగః ప్రచలాకీ చ చంద్రకీ. ౯౦

శతపత్రః ౧, సితాపాంగః ౨, ప్రచలాకీ (న్. పు) ౩, చంద్రకీ (న్) ౪ ఇవి నెమలిపేరులు.

కిసలయమసితరురాగం విదుర్లతాయావకం ప్రవాళం చ,

కిసలయం ౧, తరురాగం ౨, లతాయావకం ౩, ప్రవాళం ౪ ఇవి చిగురు పేరులు.

ంజా
గ్రదల సూచిరాంకిలద్రుమరాః. ౯౧

తరునఖః ౧, సితాగ్రః ౨, దళసూచిః ౩, రాంకిలః ౪, ద్రుమరః ౫, కంటకః ౬ ఇవి చెట్టుముండ్లపేరులు.

ద్రోణీదలః సూచిపుష్పో జంబూల క్రకచచ్ఛదః,

ద్రోణీదళః ౧, సూచిపుష్పః ౨, జంబూలః, ౩, క్రకచచ్ఛదః ౪ ఇవి మొగలి పేరులు.

మండాతిష్యఫలాధాత్రీ వల్యా పంచరసా శివా. ౯౨

మండా (సీ) ౧, తిష్యఫలా ౨, ధాత్రీ ౩, వల్యా ౪, పంచరసా ౫, శివా ౬ ఇవి ఉసిరికపేరులు.

సహస్రవీర్యా విరజా భార్గవీ మండలీ రుహా,

సహస్రవీర్యా ౧, విరజా ౨, భార్గవీ (ఈ. సీ) ౩ మండలీ ౪, రుహా ౫ ఇవి గరికపేరులు.

ప్రహర్షిణీ నిశాహ్వా చ లసా గంధఫలాశికా. ౯౩

ప్రహర్షిణీ (ఈ. సీ) ౧, నిశాహ్వా ౨, లసా ౩, గంధఫలాసికా ౪ ఇవి పసుపు పేరులు.

మృదుపుష్పః శూకతరుః శిరీషో విషనాశనః,

మృదుపుష్పః ౧, శూకతరుః ౨, శిరీషః ౩, విషనాశనః ౪ ఇవి దిరిసెనచెట్టు పేరు.

వరాహకాలీ కథితః సూర్యావర్తస్తు శాబ్దికైః. ౯౪

వరాహకాలీ ౧, సూర్యావర్తః ౨, ఇవి శాబ్దికైః=వ్యాకరణజ్ఞులచే సూర్యమణి పుష్పవృక్షముగా, కథితః = చెప్పంబడుచున్నది.

వజ్రవల్ల్యస్థిసంహారో హస్తిశుండీ వనాలికా,

వజ్రవల్లీ ౧, అస్థిసంహారః ౨, హస్తిశుండీ ౩, వనాలికా ౪ నల్లేరుచెట్టు.

వనతి_క్తస్త్రియాం గ్రీష్మా తిరీటః పక్షసుందరః. ౯౫

వనతి_క్తః ౧, గ్రీష్మాతిరీటః ౨, పక్షసుందః 3 ఇవి లొద్దుగ పేరులు.

మధుపుష్పో మధూకశ్చ గుడపుష్పో మధుద్రుమః,

మధుపుష్పః ౧. మధూకః ౨, గుడపుష్పః 3, మధుద్రుమః ర ఇవి ఇప్పచెట్టు పేరులు.

వృ_త్తపుష్పఃప్రావృషేణ్యో హారిద్రస్తు హాలిప్రియః. ౯౬

వృ_త్తపుష్పః ౧, ప్రావృషేణ్యః ౨, హారిద్రః 3, హాలిప్రియః ర ఇవి కడిమి చెట్టుపేరులు.

ఏలాత్వచిసుగంధా చ పుటికాచర్మసంభవా,

ఏలా ౧, త్వచిసుగంధా ౨, పుటికా 3, చర్మసంభవా ర ఇవి ఏలకకాయల చెట్టు.

కూష్మాండకః పుష్పఫలో ఘనవాసశ్చ వేష్టకః. ౯౭

కూష్మాండకః ౧, పుష్పఫలః ౨, ఘనవాసః 3, వేష్టకః ర ఇవి గుమ్మడిచెట్టు పేరు.

వేషణః కాసమర్దశ్చ పత్రోపస్కర ఇత్యపి,

వేషణః ౧, కాసమర్దః ౨, పత్రోపస్కరః 3 ఇవికసింద చెట్టు.

ఓకో దశాలీ ప్రాచీరమోదో్యలిరవహాలికా. ౯౮

ఓకః ౧, దశాలీ ౨, ప్రాచీరం 3, ఓదో్యలిః ర, అవహాలికా ౫ ఇవి కంచెకోట పేరులు.

కల్యావ_ర్తః ప్రాతరాశః ప్రాతరో్భజనమిష్యతే,

కల్యావ_ర్తః ౧, ప్రాతరాశః ౨ ఇవి ప్రాతరో్భజనం = చద్దిఅన్నమని, ఇష్యత్ = తలంచుచున్నారు.

శృగాలికా చ డింబం డమరం విద్రవోఽపి చ. ౯౯

శృగాలికా ౧, డింబం ౨, డమరం 3, విద్రవః ర ఇవి భయముతో పరుగెత్తుట పేరులు.

స్కంధఫలః స్మ తుంగశ్చ నారికేలః పుటోదకః,

స్కంధఫలః ౧, తుంగః ౨, నారికేలః 3, పుటోదకః ర ఇవి కొబ్బరిచెట్టుపేరులు.

గుడదారుర్మధుతృణమసిపత్రో మహారసః. ౧౦౦

గుడదారుః ౧, మధుతృణం ౨, అసిపత్రః 3, మహారసః ర ఇవి చెఱకుగడ పేరులు.

రాజాలుకో మహాకందో మూలకో హస్తిదంతకః,	రాజాలుకః ౧, మహాకందః ౨, మూలకః 3, హస్తిదంతకః ౪ ఇవి కందమూలము పేరులు.
క్షుద్రరసా తిక్తగుంజా సరఘా విద్ధపర్కటీ. ౧౦౧	క్షుద్రరసా ౧, తిక్తగుంజా ౨, సరఘా 3, విద్ధపర్కటీ ౪ ఇవి కానుగచెట్టు పేరులు.
క్షుద్రపత్రా చ చాంగేరీ క్షుద్రామ్లా చామ్లలోణికా,	క్షుద్రపత్రా ౧, చాంగేరీ ౨, క్షుద్రామ్లా 3, అమ్లలోణికా ౪ ఇవి పులిచింత పేరు.
ప్రాచీనామలకం రక్తం బ దరామలకం తథా. ౧౦౨	ప్రాచీనామలకం ౧, రక్తం ౨, బదరామలకం 3 ఇవి రాచయుసిరిక పేరులు.
పిష్టసౌరభమేకాంగం శ్రీ ఖండం మాలయం విదుః,	పిష్టసౌరభం ౧, ఏకాంగం ౨, శ్రీఖండం 3, మాలయం ౪ ఇవి మంచిగంధముపేరు.
మృగనాభి ర్మృగమదో గంధశేఖరమిత్యపి. ౧౦౩	మృగనాభిః ౧, మృగమదః ౨, గంధశేఖరం 3 ఇవి కస్తూరిపేరులు.
సితాభ్రం తరుసారం చ వేరకం రసకేసరమ్,	సితాభ్రం ౧, తరుసారం ౨, వేరకం 3, రసకేసరం ౪ ఇవి కర్పూరముపేరులు.
కాలేయం వంశకం జోం గం కాలీయం వరచందనం.	కాలేయం ౧, వంశకం ౨, జోంగం 3, కాలీయం ౪, వరచందనం ౫ ఇవి అగురు పేరులు.
తృణసారా మృత్యుఫలా రంభా చ కదలీ భవేత్,	తృణసారా ౧, మృత్యుఫలా ౨, రంభా 3, కదలీ ౪ ఇవి అరటిచెట్టు పేర్లు.
ఊర్ధ్వా సితః పరారుస్స్యా త్తథా రాజపటోలకః. ౧౦౪	ఊర్ధ్వాసితః ౧, పరారుః ౨, రాజపటోలకః 3 ఇవి పొట్లపేరులు.
కుంకుమం పీతకావేరం ఘుసృణం కుసుమాత్మకం,	కుంకుమం ౧, పీతకావేరం ౨, ఘుసృణం 3, కుసుమాత్మకం ౪ ఇవి కుంకుమ పేరులు.
అరకో, జలకేశశ్చ కా వారం శైవలం విదుః. ౧౦౫	అరకః ౧, జలకేశః, ౨ కావారం 3, శైవలం ౪ ఇవి నాచుపేరులు.

ఉన్మత్తకా హాలాపుష్పా బృహత్పాటలిఘూంటికా,

ఉన్మత్తకా ౧, హాలాపుష్పం ౨, బృహత్పాటలిః 3, ఘూంటికః ౪ ఇవి ఉమ్మెత్త పేరులు.

కింశుకః కరకః పర్ణిలాక్షా వృక్షః సుభీరవః. ౧౧౭

కింశుకః ౧, కరకః ౨, పర్ణి (న్) 3, లాక్షావృక్షః ౪, సుభీరవః ౫ ఇవిమోదుగ చెట్టు పేరులు.

అమండపంచాంగుల వర్ధమానా గంధర్వహస్తత్రిపుటీ ఫలశ్చ

ఆమండః ౧, పంచాంగులః ౨, వర్ధమానః 3, గంధర్వహస్తః ౪, త్రిపుటీఫలః ౫ ఇవి ఆముదపు చెట్టు పేరులు.

రేణుః సతీలస్తృణకేతు మృత్యుబీజౌ కిలాటీ చ తతః సుపర్వా. ౧౧౮

రేణుః ౧, సతీలః ౨, తృణకేతుః 3, మృత్యుబీజః ౪, కిలాటీ (న్) ౫, సుపర్వా (న్) ౬ ఇవి వెదురు పేరు.

కచమాలో మరుద్వాహో ధూమో మంభః శిఖధ్వజః

కచమాలః ౧, మరుద్వాహః ౨, ధూమః 3, మంభః ౪, శిఖధ్వజః ౫ ఇవిపొగ పేరులు.

శాఖానగర మాహుస్తదభ్యర్ణం పురాంతరం. ౧౧౯

శాఖానగరం (న) అభ్యర్ణంయత్ పురాంతరం=సమీపమునందున్న పురమునకు "శాఖానగరమ"ని ఆహుః = చెప్పఁబడు చున్నది.

ఆహుర్జలకరంకశ్చ జలజం సూచికాముఖం,

జలకరంకః ౧, జలజం ౨, సూచికాముఖం 3 ఇవి శంఖము పేరులు.

ఉపజిహ్వోత్పాదికా చ వటరుద్దేహికా దివీ. ౧౨౦

ఉపజిహ్వకః ౧, ఉత్పాదికా ౨, వటః 3, ఉద్దేహికా ౪, దివీ (ఈ. సీ) ౫ ఇవి కొండనాలుక పేరు.

శుల్బ మౌదుంబరం రక్తం మ్లేచ్ఛాస్యం తామ్రకం విదుః

శుల్బం ౧, ఔదుంబరం ౨, రక్తం 3, మ్లేచ్ఛాస్యం ౪, తామ్రకం ౫ ఇవి రాగి పేరు.

దుర్నామా దీర్ఘకోశీ స్యాత్పంకశుక్తి స్సితాలికా.

దుర్నామా (న్) ౧, దీర్ఘకోశీ ౨, పంకశుక్తిః 3, సితాలికా ౪ ఇవి నత్తగుల్ల జలగ పేరు.

ఆకాశమూలీ కుత్రృణం కుంభికాజలవల్కలం,

ఆకాశమూలీ (ఈ. స్త్రీ) ౧, కుత్రృణం ౨, కుంభికా ౩ జలవల్కలం ౪ ఇవి నీటి పాచి పేరు.

శంబూకో జలడింభఃస్యా ద్దుశ్చరః పంకమండుకః. ౧౧౨

శంబూకః ౧, జలడింభః ౨, దుశ్చరః ౩, పంకమండుకః ౪ ఇవి నత్తగుల్ల పేరులు.

ఆటీలకం తర్ణకానాం స్థలీషు క్రీడనం మతం,
తర్ణకానాం క్రీడనం

ఆటీలకం (న) ౧, తర్ణకానాంస్థలీషు= దూడలున్న చోట, క్రీడనం మతం=ఆట చెప్పఁబడుచున్నది.

యష్టిశ్శబ్దవతీ ధీరైః ఖేఖి రక్త ఇతి స్మృతః ౧౧౩

శబ్దవతీ ౧, యష్టిః ౨, ఖేఖిరకః ౩, ఇవి ధీరైః = పండితులచే "వేణువు" అని స్మృతః=తలంపఁబడుచున్నది.

లేఖాత్రయాంకితం ఫాలం త్రిపతాకం విదుర్బుధాః,

త్రిపతాకం ౧, లేఖాత్రయాంకితం = మూఁడు రేఖలుగల, ఫాలం=నొసలు "త్రిపతాకమని" బుధాః పండితులు, విదుః = తెలియుచున్నారు.

అర్ధచంద్రం కర్కరేటం విదురంగులితోరణం. ౧౧౪

అర్ధచంద్రం ౧, కర్కరేటం ౨, అంగులితోరణం ౩ ఇవి మెడబట్టి గెంటుట పేరు.

సిద్ధజలం చ గృహామ్లమ వంతిసోమంతుషోదకంశుక్తం,

సిద్ధజలం ౧, గృహామ్లం ౨, అవంతిసోమం ౩, తుషోదకం ౪ శుక్తం ౫ ఇవి బియ్యపుకడుగు పేరులు.

నగ్నాటకనిర్గ్రంథకభందేతదిగంబరకానగ్నే. ౧౧౫

నగ్నాటకః ౧, నిర్గ్రంథకః ౨, భందేతః ౩, దిగంబరకః ౪, నగ్నః ౫ ఇవి దిస్సమొలగల యోగి పేరులు.

కరపాత్రం జలక్రీడా వ్యాత్యుక్షీకరపత్రికా,

కరపాత్రం ౧, జలక్రీడా ౨, వ్యాత్యుక్షీః ౩, కరపత్రికా (ఆ-స్త్రీ) ౪ ఇవి జలక్రీడ పేరులు.

శరాణాం పత్రరచనా, పత్త్రణా పరికీర్తితా. ౧౧౬

పత్త్రణా (స్త్రీ) ౧ శరాణాంపత్రరచనా=బాణములకు ఈకలుకట్టుట, పరికీర్తితా=చెప్పఁబడుచున్నది.

పంచభద్రా హయాస్తేయే
పంచస్వంగేషు పుష్పితాః,

పంచభద్రః ౧, యే పంచసు అంగేషు పుష్పితాః=ఏవి యైదుఅవయవముల పుష్పచిహ్నముగలవో, తే హయాః ఆగుఱ్ఱముల పేరులు.

యశ్చారకో ముద్గభుజాం
స స్యాద్వల్లభపాలకః. ౧౧౭

వల్లభపాలకః ౧, ముద్గభుజాం=పెసరపప్పు మొదలగునవి తినుగుఱ్ఱములను, యః చారకః=ఎవఁడు కాయునో, సః=వాఁడు.

నిగాలస్థో య ఆవర్తః
సహి దేవమణిః స్మృతః,

దేవమణిః ౧, నిగాలస్థః=మెడచెంతనున్న, ఆవర్తః=సుడియేదో, సహి=అది, "దేవమణి యని" స్మృతః = చెప్పఁబడుచున్నది.

తథా వక్షసి వాహస్య శ్రీ
వృక్షక ఉదాహృతః. ౧౧౮

శ్రీవృక్షకః (పు) ౧, తథా = అటులె, వాహస్య వక్షసి=గుఱ్ఱపురొమ్మునగలసుడి, ఉదాహృతః=చెప్పఁబడుచున్నది.

బంధః పలాశపత్రాణాం
శీర్షే పత్రపిశాచికా

పత్రపిశాచికా (స్త్రీ) ౧, శీర్షే=పైన, పలాశపత్రాణాంబంధః=మోదుగుఆకులు కప్పినది "గుడిసె" పేరు.

సువసంతకశబ్దేన ఉచ్యతే
మదనోత్సవః. ౧౧౯

సువసంతకః ౧, మదనోత్సవః ౨, మదనోత్సవము ఉచ్యతే చెప్పఁబడుచున్నది.

కర్వటం ద్విశతగ్రామమ
గ్రామమనోహరం,

కర్వటం (న) ౧, ద్విశతగ్రామమధ్యే=రెండువందల గ్రామములమధ్యనుండు, మనోహరం = మనోజ్ఞమైన, గ్రామం = గ్రామము పేరు.

తథా చతుశ్శతగ్రామమ
ధ్యే ద్రోణముఖం విదుః

ద్రోణముఖం (న) ౧, చతుశ్శతగ్రామమధ్యే=నాలుగువందల గ్రామములమధ్యనున్న (గ్రామమని) విదుః = తెలిసికొనుచున్నారు.

యద్యాత్రామంగలం సా
మ తదప్రతిరథం విదుః,

అప్రతిరథం ౧, యాత్రామంగళంయ్యత్ సామ=యాత్రయందు చదువఁబడు మంగళకరమగు సామవేదమేదికలదో అది, విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.

శాలా ప్రాసాదశిఖరే చంద్రశాలేతి కీ ర్తితా. ౧౨౧	చంద్రశాలా (స్త్రీ) ౧, ప్రాసాదశిఖరే= మేడపైనున్న, శాలా=భవనము, "చంద్రశాలయని" కీర్తితా=కీర్తింపఁబడుచున్నది.
ఇత్యర్ధశ్లోకావధిః	

తలినం తుచ్ఛమిత్యాహు	తలినం ౧, తుచ్ఛం ౨ ఇవి నీచమైన దానిపేరులు.
గృహోక్షా గృహకచ్ఛపః,	గృహోక్షా ౧, గృహకచ్ఛపః ౨ ఇవి తిరుగలిపేరు.
ఖసంచారిపురం సౌధం	ఖసంచారిపురం ౧, సౌధం ౨ ఇవి మేడపేరులు.
రథ్యాపాంశుకులీభవేత్.	రథ్యా ౧, పాంశుకులీ (ఈ-స్త్రీ) ౨. ఇవి రాజమార్గము పేరులు.
ఏకనటః స్యాత్కథకో	కథకః (పు) ఏకనటః స్యాత్ = ఒక నటునిచే చెప్పఁబడు రూపకవిశేషము.
భండశ్చాటుపటుఃస్మృతః,	భండః (పు) చాటుపటుః స్మృతః = చాటూక్తులలో నేర్పరియనఁబడును.
మక్షికాభస్మరాలీస్యాత్	మక్షికా ౧, భస్మరాలీ ౨ ఇవి ఈఁగ పేరులు.
పాంశురోదంశకఃస్మృతః.	పాంశురః ౧, దంశకః ౨ ఇవి అడవి యీఁగపేరు.
దేవోద్యానం తు వైభ్రాజం	దేవోద్యానం ౧, వైభ్రాజం ౨ ఇవి దేవాలయమువెనుక నుండుతోఁట.
దీపాలీ దీపశృంఖలా,	దీపాలీ ౧, దీపశృంఖలా ౨ ఇవి దీపపంక్తికిపేరు.
సుకుమారేఽపిసోమాలం	సోమాలః (పు) ౧, సుకుమారే=సుకుమారునిపేరు.
విషమే స్థపుటం విదుః.	స్థపుటః (పు) ౧, విషమే=కృత్రిమమైనవాఁడని, విదుః=తెలిసికొనుచున్నారు.
ద్రుణహః ఖడ్గపిధానం	ద్రుణహః ౧, ఖడ్గపిధానం ౨ ఇవి కత్తిఒరపేరులు.

సారిణీ చ ప్రణాలికా,	సారిణీ (ఈ. సీ) ౧, ప్రణాలికా ౨. ఇవి తూము రాశి పేరులు.
యజ్ఞస్థానం యజ్ఞవాట	యజ్ఞస్థానం ౧, యజ్ఞవాటః ౨ ఇవి యజ్ఞము చేయుచోటు పేరు.
స్తృష్ణా ధనపిశాచికా.	తృష్ణా ౧, ధనపిశాచికా ౨ ఇవి ఆశ పేరులు.
స్మృతా బాల్వంగిరిర్వారు	బాల్వంగిః ౧, ఇర్వారుః ౨ ఇవి దోస ? కాయ పేరులు.
స్ఫుటిరిర్వారుశుక్తికా,	స్ఫుటిః ౧, ఇర్వారుశుక్తికా ౨ ఇవి పగిలిన దోసకాయ పేరులు.
నాటామ్ర స్తిమిషస్సేటుః,	నాటామ్రః ౧, తిమిషః ౨, సేటుః 3. ఇవి నాటామ్రమను ఫలవిశేషము పేరులు.
కోమాసికా తు జాలికా.	కోమాసికా ౧, జాలికా ౨ ఇవి వలకుం బేరులు.
పుంజాతుకః ఫలేలాంకు	పుంజాతుకః ౧, ఫలేలాంకుః ౨ ఇవి జీవనవృక్షము పేరులు.
స్తృణతా ధనురిష్యతే,	తృణతా ౧, ధనుః ౨ ఇవి ధనువు పేరులు.
కైరాతో దోర్గ్రహశ్శామాః	కైరాతః ౧, దోర్గ్రహః ౨ శామః 3 ఇవి బలవంతుండగు పురుషుండు.
సింఘాణం కాచభాజనమ్.	సంఘాణం ౧, కాచభాజనం ౨ ఇవి గాజుగిన్నె పేరులు.
దర్వటో దండవాదీ స్యా	దర్వటః ౧, దండవాదీ (న్) ౨ ఇవి రాజదండము తెలుపువాని (దండవాది) పేర్లు.
స్తేనః శంకితవర్ణకః,	స్తేనః ౧, శంకితః ౨ ఇవి దొంగపేర్లు.
ప్రారబ్ధిః కరిబంధః స్యాత్	ప్రారబ్ధిః ౧,కరిబంధః ౨ ఇవి ఏనుగునుకట్టు కొయ్య పేరులు.
కష్టస్థానం తు వారకమ్.	నం ౧, వారకం ౨ ఇవి కష్టము కలిగించు తావు పేరులు.

భోగావలీ వందిపాఠః	భోగావలీ ౧, వందిపాఠః ౨ ఇవి స్తోత్రపాఠము పేరులు.
సేతుః పూరణపిండలో,	సేతుః ౧, పూరణపిండలీ ౨ ఇవి సేతువు పేరులు.
దేవద్రోణీ దేవయాత్రా	దేవద్రోణీ ౧, దేవయాత్రా ౨ ఇవి పుణ్యక్షేత్ర యాత్ర పేరులు.
శూనాధో జిహ్వికా మతా.	శూనా ౧, జిహ్వికా ౨ ఇవి ఉలూఖలము మొదలగు అయిదుపాపముల పేరులు.
పాలిః సముత్థితశ్మశ్రు	పాలిః ౧ సముత్థితశ్మశ్రు = మొలచిన గడ్డముగల ఆఁడుది.
ర్మరుండోచ్చలలాటికా,	మరుండః ౧, ఉచ్చలలాటికా ౨ ఇవి పెద్దకనుబొమ్మలుగలదాని పేరు.
రాకాదృష్టరజాః కన్యా	రాకా ౧, దృష్టరజాః కన్యా = రజస్వలయైన స్త్రీ.
పోటా స్త్రీపుంసలక్షణా. ౨౩౦	పోటా (సీ) స్త్రీ పుంసలక్షణా=పురుషలక్షణములు స్త్రీలణములుగల స్త్రీ పేరు.
మహత్తరో గ్రామకూటో	మహత్తరః ౧, గ్రామకూటః ౨ ఇవి గొప్పవానికి పేర్లు.
మర్మరోఽవ్యక్తనిస్స్వనః,	మర్మరః ౧, అవ్యక్తనిస్స్వనః ౨ ఇవి అస్పష్టధ్వని పేరులు.
శివాలయః పితృవనం	శివాలయః ౧, పితృవనం ౨ ఇవి శ్మశానము పేరు.
చితా కాష్ఠమతీ చితిః.	చితా ౧, కాష్ఠమతీ ౨, చితిః 3 ఇవి కాష్ఠము పేరులు.
కర్ణవంశో భవేన్మంచః	కర్ణవంశః ౧, మంచః ౨ ఇవి మంచము పేరు.
శ్రీగ్రహాః శకునిప్రపా,	శ్రీగ్రహాః ౧ శకునిప్రపా ౨ ఇవి పక్షులకు నీరుపోయుశాల.
తాంబూలదో వాగులికః	తాంబూలదః ౧ వాగులికః ౨ ఇవి తాంబూలము లిచ్చువాని పేరులు.

సురభిః ఫాల్గునానుజః. సురభిః ౧, ఫాల్గునానుజః ౨ ఇవి వసంత కాలము పేరులు.

తాంబూలరాగో మసుర తాంబూలరాగః ౧, మసురః ౨ ఇవి తాంబూలరాగము పేరులు.

స్తరువారిః కృపాణకః, తరువారిః ౧, కృపాణకః ౨ ఇవి ఖడ్గము పేరులు.

స్వాగతం కుశలప్రశ్నః స్వాగతం ౧ కుశలప్రశ్నః ౨ ఇవి కుశలప్రశ్నము పేరులు.

సామీంచీవందనా మతా. సామీంచీ ౧, వందనా ౨ ఇవి స్తుతి పేరులు.

సముద్గః సంపుటో జ్ఞేయో సముద్గః ౧, సంపుటః ౨ బరిణె పేరు.

హయస్కంధో హయచ్ఛటా హయస్కంధః ౧, హయచ్ఛటా ౨ గుఱ్ఱముమూంపుజూలు పేరు.

పిండారో మహిషీపాలే పిండారః ౧, మహిషీపాలే = గేదెలఁ గాయువాఁడు.

మసూరే చ గభోలికః. మసూరః ౧, గభోలికః ౨ చిలుసెనగలు.

కాహలీ తరుణీ ప్రోక్తా కాహలీ ౧, తరుణీ ౨ యౌవనవంతురాలు.

ఛురా తు కథితా సుధా, ఛురా (స్త్రీ) ౧, సుధా ౨ సున్నము.

కాంపిల్లికా రోచనికా కాంపిల్లికా ౧, రోచనికా ౨ గోరోజన విశేషము పేరులు.

కాలికా వస్కరాటికా. కాలికా ౧, వస్కరాటికా ౨ తేలు.

కాలికా క్షీరకీటః స్యాత్ కాలికా ౧ క్షీరకీటః ౨ ~~పాలలోని పురుగు.~~ ఏబ్బె పురుగు

ఖండపాలస్తు ఖాండికః ఖండపాలః ౧, ఖాండికః ౨ బెల్లకుడుము. Bot.

పాంశురః పీతసర్పి స్స్యాత్ పాంశురః ౧, పీతసర్పి ౨ తూంటివాఁడు. దేకేవాడు ౹౹ ఆఖిటివాడు

ధల్లలో రోమశః స్మృతః. ధల్లలః ౧, రోమశః ౨ దేహమునిండ రోమములు గలవాఁడు.

హ

పూగపాత్రే ఫరువకం	పూగపాత్రం ౧, ఫరువకం ౨ పోకలు పెట్టు పళ్లెము.
కబంధో రుండ ముచ్యతే	కబంధః ౧, రుండం ౨ తలలేని మొండెము. (తల)
తూలికా స్యా న్నవతికా,	తూలికా ౧, నవతికా ౨ బొమ్మలు వేయు కుంచెపేరు.
స్త్యానమాలస్యముచ్యతే.	స్త్యానం ౧, ఆలస్యం ౨ ఆలస్యము పేరు.
భాజనే కమఠం ప్రోక్తం	భాజనం ౧, కమఠం ౨ భిక్షాపాత్రము.
పుణ్యశ్లోకో నలో మతః.	పుణ్యశ్లోకః ౧, నలః ౨ నలమహారాజు.
గౌరవే ప్రతిపత్తిః స్యా ద్ధ్వారిః పథికసంహతిః	గౌరవః ౧, ప్రతిపత్తిః ౨ గౌరవభావము.
యామకిన్యపి యామిస్త్రీ	యామకిని ౧, యామిస్త్రీ ౨ గస్తీ తిరుగు స్త్రీపేరు.
హాఫికా చోపపుష్పికా.	హాఫికా ౧, ఉపపుష్పికా ౨ ఆవలింత పేరు.
వాతపుత్రే విటధరా	వాతపుత్రః ౧, విటధరీ ౨ మహాధూర్తుడు.
నిర్మాల్యం నిర్మలం మతం.	నిర్మాల్యం ౧, నిర్మలం ౨ పరిశుద్ధమైనది.
ఇంద్రాసనే మతా గుంజా	ఇంద్రాసనం ౧, గుంజా ౨ చౌటిపట్టి పేరు.
గులుంఛో గుచ్ఛకో మతః,	గులుంఛః ౧, గుచ్ఛకః ౨ పూలగుత్తి,
భోగావాసో వాసగృహం	భోగావాసః ౧, వాసగృహం ౨ శయనగృహము.
మేంఠో హాస్తిపకః స్మృతః.	మేంఠః౧హాస్తిపకః౨ మావటివాడు.
మాయుః పలాగ్నిః పలలం జ్వరస్యా	మాయుః ౧, పలాగ్నిః ౨, పలలం ౩, జ్వరం 3 పైత్యము.

దజీర్ణమంత్రే థమి రామయ
శ్చ.

మిరామయః ౧, అజీర్ణమంత్రే=అజీర్ణమంత్రము.

తృప్తిశ్చ సౌహిత్యముదం
తికా స్యాత్

తృప్తిః ౧, సౌహిత్యం ౨, ఉదంతికా ౩ తృప్తిపేర్లు.

క్షుత్క్షారికా భోగపిశా
చికా చ. ౧౪౧

క్షుత్ ౧, క్షారికా ౨, (స్త్రీ) ౩ భోగపిశాచికా ఆకలిపేరులు.

మోఘో జలవరంటః స్యా

మోఘః ౧, జలవరంటః ౨ జలవసంతమను వ్రణము.

త్కణా కుంభీరమక్షికా,

కణా ౧, కుంభీరమక్షికా ౨ నూటిపట్టుఈగ.

వహాలం వార్భటః పోత

వహాలం ౧, వార్భటః ౨, పోతః ౩ పడవపేరులు.

స్తరాలుశ్చాహిపుత్రకః.

తరాలుః ౧, అహిపుత్రకః ౨ నౌకావిశేషము.

కాహాలస్తు మహానాదో

కాహాలః ౧, మహానాదః ౨ పెద్దఢక్కపేరు.

మార్దంగం పత్తనం విదుః

మార్దంగం (న) ౧ పత్తనం ౨ పట్టణముపేరు.

స్యాదరిత్రం తరిరథ
పాత్రపాలస్తులాధటః.

అరిత్రం ౧, తరిః ౨ ఓడతెడ్డు.

పాత్రపాలః ౧, తులాధటః ౨ తక్కెడ దండె

కాకినీ పణతుర్యాంశే

కాకినీ ౧, పణతుర్యాంశే=కర్షమెత్తు తామ్రనాణెములో నాలుగవ భాగము.

జ్వాలదంగార ఉల్ముకం,
అయనం చ స్వభావః స్యా

జ్వాలదంగారః ౧ ఉల్ముకం ౨ కొఱివి.

అయనం ౧, స్వభావః ౨ స్వభావము పేర్లు.

న్మంజికా వారసుందరీ.

మంజికా ౧, వారసుందరీ ౨ ఇవి వేశ్యపేరులు.

నీలమణిర్మసారః స్యా

నీలమణిః ౧, మసారః ౨ ఇవి ఇంద్రనీలము పేరులు.

ద్గుంజా పారిహికామతా	గుంజా ౧, పారిహికా ౨ పూసల గురువింద పేరు.
భార్యా పాణిగృహీతీ చ	భార్యా ౧, పాణిగృహీతీ (ఈ. సీ) ౨ ఇవి భార్య పేరులు
దుకూలం క్షౌమ ముచ్య తే. ౧౮౫	దుకూలం ౧, క్షౌమం ౨ ఇవి పట్టు బట్ట.
గ్రంథస్య నిర్మితౌ శయ్యా	శయ్యా (ఆ. సీ) ౧ గ్రంథనిర్మాణవిధము.
వధూటీ వధుటీజనే	వధూటీ, (సీ) ౧ వధుటీ ౨ ఆఁడుది.
బందిచోరో మాచలస్స్యా	బందిచోరః ౧, మాచలః ౨ కారా గృహములోని దొంగ పేర్లు.
త్కుంభిలస్సంధిహారకః.	కుంభిలః ౧, సంధిహారకః ౨ కన్నపు దొంగ పేరు.
అభ్రము స్త్వభ్రనాగస్య	అభ్రముః ౧ ఐరావతము భార్య పేర్లు.
కుముదస్య తు పింగళా,	పింగళా ౧, కుముదమను దిగ్గజపత్ని పేరు.
అంగనా వామనస్య స్యా	అంగనా ౧, వామనమను దిగ్గజము భార్య పేరు.
దంజనస్యాంజనావతీ.	అంజనావతీ ౧, అంజనమను దిగ్గజ భార్య పేరు.
కపిలా పుండరీకస్య	కపిలా ౧, పుండరీక దిగ్గజము భార్య పేరు.
అనుపమా సుప్రతీకస్య	అనుపమా ౧ సుప్రతీకము భార్య పేరు.
శేషస్య తామ్రకర్ణీ చ	తామ్రకర్ణీ ౧ శేషదిగ్గజపత్ని పేరు.
శుభ్రదంతీ సార్వభౌమ స్య. ౧౮౬	శుభ్రదంతీ ౧ సార్వభౌమమను దిగ్గజ పత్ని పేరు.
సేవా చాటూక్తి రాలో కః	సేవా ౧, చాటూక్తిః ౨, ఆలోకః 3 సేవ చేయుట.
మతోఽగంత్రీరథః స్మృతః,	అమతః ౧, గంత్రీరథః ౨ పెంటమోయు బండి పేర్లు.

చిపిటో ధాన్యచమసః	చిపిటః ౧, ధాన్యచమసః ౨ అటుకులు.
ఖాజికో లాజి ఉత్తుషః.	ఖాజికః ౧, లాజిః ౨, ఉత్తుషః 3 పేలాలు.
అభ్యాసో గుణనీయఃస్యా	అభ్యాసః ౧, గుణనీయః ౨ అలవాటు పేరు.
న్మాఢిః పత్రశిరా మతా.	మాఢిః ౧, పత్రశిరా ౨ మకరికా పత్రాదులు.
భౌతో దేవలకఃఖ్యాతః	భౌతః ౧, దేవలకః ౨ పూజారివాఁడు
ఖేటకం వసునందకే	ఖేటకం ౧, వసునందకః ౨ డాలు.
పురందరా తు సురలా	పురందరా (స్త్రీ) ౧, సురలా ౨ గంగానది.
కావేరీ చార్ధజాహ్నవీ,	కావేరీ ౧, అర్ధజాహ్నవీ ౨ ఇవి కావేరీనది పేరులు.
కౌముదః కార్తికోమాసః	కౌముదః ౧, కార్తికః ౨ ఇవి కార్తిక మాసము పేరులు.
సౌభిక స్త్వింద్రజాలికః.	సౌభికః ౧, ఇంద్రజాలికః ౨ ఇవిగారడివాని పేళ్లు.
ప్రహేలకం వాచనకం	ప్రహేలకం ౧, వాచనకం ౨ గూఢార్థకావ్యము.
వీక్షాపన్నస్తువిస్మయః,	వీక్షాపన్నః ౧,విస్మయః ౨ ఆశ్చర్యము
కుటలం పటలం నీవ్రం	కుటలం ౧, పటలం ౨, నీవ్రం 3 ఇంటిచూరు.
వీథీగృహతటీమతా౧౫౫	వీథీ(ఈ.స్త్రీ.) ౧, గృహతటీ ౨ బజారు.
సర్వవేశీ నటః ప్రోక్తో	సర్వవేశీ (న్.పు)౧,నటః౨ నర్తకుఁడు.
మందాకే తు నటాంతికా,	మందాకః౧, నటాంతికా ౨ సిగ్గు.
మృత్ఫలీ కుకికః ప్రోక్తో	మృత్ఫలీ (న్. పు) కుకికః ౨ కుష్ఠువ్యాధి.
శాలూరో వృష్టిభూః ప్లవః. ౧౫౩	శాలూరః ౧, వృష్టిభూః (ఊ.పుం) ౨, ప్లవః 3 కప్ప.

స్వేదః సిప్రస్తనురస	స్వేదః ౧, సిప్రః ౨, తనురసః 3 ఇవి చెమట పేరులు.
స్త్వక్పుష్పం తు త్వగంకురః,	త్వక్పుష్పం ౧, త్వగంకురః ౨ గగుర్పాటు.
నవోఢా నవవారికా	నవోఢా ౧, నవవారికా ౨ ముగ్ధ నాయిక.
దిక్కరీ నవయౌవనా.	దిక్కరీ (ఈ. సీ) నవయౌవనా ౨ నూతనయౌవనవతి.
సౌవర్చలే చ రుచకం	సౌవార్చలః ౧, రుచకం ౨ సౌవార్చలవణము.
హింగులే రక్తపారదం,	హింగులం ౧, రక్తపారదం ౨ ఇంగిలీకము.
రక్తోపలం గైరికే చ	రక్తోపలం ౧, గైరికం ౨ గైరిక ధాతువు.
పారదే సూతకం విదుః.	పారదం ౧, సూతకం ౨ ఇవిపాదరసము పేళ్లు.
సాశూకః కంబలః ఖ్యాత	సాశూకః ౧, కంబలః ౨ కంబడి.
ఊమాత్వక్కండురో వ్రణః,	ఊమా ౧, త్వక్కండురః ౨ వ్రణః 3 వ్రణము.
కపటఃపారిహార్యఃస్యాత్	కపటః ౧, పారిహార్యః ౨ మోసము.
ఈర్ష్యాలుః కుహనః స్మృతః. ౧౫౮	ఈర్ష్యాలుః ౧, కుహనః ౨ ఇవి అసూయాపరుని పేరులు.
ఋణమోక్షే విగణనం	ఋణమోక్షం ౧, విగణనం ౨ ఋణ విముక్తి.
లగ్నకే ఋణమార్గణః,	లగ్నకః ౧, ఋణమార్గణః ౨ పూటకాపు.
భిక్షాశిత్వం తు పైశూన్యం	భిక్షాశిత్వం ౧, పైశున్యం ౨ బిచ్చముతో బ్రదుకుట.
మండః పిచ్ఛాంధస స్తథా.	మండః ౧, పిచ్ఛాంధసః ౨ గంజిపరక పేరు,

వాయుకేతుః తుతికణః	వాయుకేతుః ౧, తుతికణః ౨ ధూళి.
స్యా దాస్ఫాలే ఝులర్ఝులా	ఆస్ఫాలః ౧, ఝులర్ఝులా ౨ ఏనుగు చెవి కొట్టుకొనుట.
నష్టాప్తిసూత్రే లోప్త్రం స్యా	లోప్త్రం ౧ ఇది నష్టాప్తిసూత్రే = దొంగిలింపఁబడినసొమ్ము.
ద్యాప్యయానం శిబీరథః.	యాప్యయానం ౧, శిబీరథః ౨ పల్లకి.
మల్లయాత్రా మాల్లవీ స్యా	మల్లయాత్రా (అ.సీ) ౧ మాల్లవీ ౨ మల్లురుయుద్ధమున కేగుట.
న్నిర్భర్త్సనమలక్తకః.	నిర్భర్త్సనం ౧, అలక్తకః ౨ లక్క.
కౌశలికా ప్రాభృతక	కౌశలికా ౧ ప్రాభృతకం ౨ కానుక.
మ్మట్టకం లాసకం విదుః,	మట్టకం ౧, లాసకం ౨ గృహశిరోభాగము.
స్వదోషాచ్ఛాదనం మఠః	స్వదోషాచ్ఛాదనం ౧, మఠః ౨ ఇవి తనతప్పు కప్పిపుచ్చుటకు పేరులు.
శ్చూల్లీ స్యాన్మలకారికా.	చూల్లీ ౧,మలకారికా ౨పాయ్యిపేరు.
వాతాశ్వో భూమిపక్షః	వాతాశ్వః ౧, భూమిపక్షః ౨ కులనాశ్వము.
స్యా ద్దారుర్విజయకుంజరః,	దారుః ౧, విజయకుంజరః ౨ రాజెక్కు ఏనుగు.
ప్రభాతే గోసగోసర్గావం జనీలేపకామినీ.	ప్రభాతం ౧, గోసః ౨, గోసర్గః 3 వేకువకాలము.
ఉత్కటో గండకుసుమం	ఉత్కటః ౧, గండకుసుమం ౨,హాస్తిమదము.
సిద్ధ స్సౌమేధికో మతః,	సిద్ధః ౧, సౌమేధికః ౨, మంచిమేధగలవాడు.
వృషాకపిః శిఖీ శుష్మా	వృషాకపిః ౧, శిఖీ (న్.పు) ౨, శుష్మా 3 అగ్ని.
భస్మపార్ఘటమర్ఘటం.	భస్మ ౧, పార్ఘటం ౨, అర్ఘటం 3 బూడిదె.

[ఉష్ట్రివాహీమీరథో ద్యు ష్ట్రిగంత్రలక్ష్మీద్వివేశిరా,]	(?)
కృకణః కృమిరుద్దిష్టః	కృకణః ౧, కృమిః ౨ ఇవి పురుగు పేరులు.
శకృత్కీటోఽన్యకారుకా.	శకృత్కీటః ౧, అన్యకారుకా ౨ ను లిపురుగులు? మలభక్షణచేయు పురుగులు.
భారవాహో భారికస్స్యా	భారవాహః ౧, భారికః ౨ బరువుమోయు కూలివాఁడు.
త్స్కంధచాపో విహంగికా. ౧౬౩	స్కంధచాపః ౧, విహంగికా ౨ కావడిబద్ద.
ఉన్నతోఽజగరః ప్రోక్తో	ఉన్నతః ౧, అజగరః ౨ ఇవి కొండచిలువ పేరులు.
ద్విముఖాహిరహీరణిః,	ద్విముఖాహిః ౧, అహీరణిః ౨ ఇవి రెండు తలలపాము పేరులు.
పురోటిః పురసంస్కారే	పురోటిః ౧, పురసంస్కారః ౨ నగరాలంకారము.
హట్టీ పురతటీ మతా.	హట్టీ ౧, పురతటీ ౨ అంగడివీధి.
మృణాలినీ పుటకినీ	మృణాలినీ(-ఈనీ)౧,పుటకినీ౨ పద్మలత.
స్థాసకో బుద్బుదోభవేత్,	స్థాసకః ౧, బుద్బుదః ౨ ఇవి నీటిబుడగ పేరులు.
కలాచికా ప్రకోష్ఠః స్యా	కలాచికా ౧, ప్రకోష్ఠః ౨ మోచేయినుండి మణికట్టుపఱకు.
ద్ధస్తపుచ్ఛస్తు కస్యుషమ్.	హస్తపుచ్ఛః ౧, కన్యుషం ౨ హస్తావయవములు (వ్రేళ్లు)
ఉత్సాహః సూత్రతంతుః స్యా,	ఉత్సాహః ౧, సూత్రతంతుః ౨ మంగళసూత్రము
త్పిండీరో నీరసస్స్మృతః	పిండీరః ౧, నీరసః ౨ ఇవి సారహీనమైన దానిపేరులు.
హారిణహృదయో భీరుః	హారిణహృదయః ౧, భీరుః ౨ ఇవి పిరికివానికి పేరులు.

సందేశోక్తిస్తు వాచికం.	సందేశోక్తిః ౧, వాచికం౨ సంవాదము.
శాలాజిరో వర్ధమానం	శాలాజిరః ౧, వర్ధమానం ౨ మూకుడు.
కుసీదం తు కలాంబికా,	కుసీదం ౧, కలాంబికా ౨ అప్పు ఇచ్చుట.
చర్పా తలప్రహారః స్యా	చర్పా ౧, తలప్రహారః ౨ చెంపదెబ్బ పేరు.
త్కర్కరం ముద్గరం విదుః. ౧౬౭	కర్కరం ౧, ముద్గరం ౨ ఆయుధవిశేషము (ఇనుపగుదియ.)
గోష్ఠాగారేఽపి గంజః స్యా	గంజః ౧, గోష్ఠాగారే=ఖజానాకొట్టు.
చ్చింతావేశ్మని దార్వటం	దార్వటం ౧, చింతావేశ్మని=రహస్యాలోచనగృహము.
మానగ్రంధిర్భవేన్మంతు	మానగ్రంధిః ౧, మంతుః ౨ అపరాధము.
ర్నిష్కుటో గృహవాటికా. ౧౬౮	నిష్కుటః ౧, గృహవాటికా ౨ గృహమందలితోట.
శైలస్య కటకే దంత	దంతః ౧, శైలస్య కటకే=కొండచరియ.
స్తద్దినం ప్రతివాసరే,	తద్దినం ౧, ప్రతివాసరే=ప్రతిదివసము.
సూత్రమేవ సూత్రతంతుః	సూత్రం ౧, సూత్రతంతుః ౨ జందెము.
కృశరాపి తిలౌదనే. ౧౬౯	కృశరా ౧, తిలోదనే ౨ నువ్వుల పులగము.
స్యాదాసవోఽపి కురసః	ఆసవః ౧, కురసః ౨ మద్యము.
సరకం మద్యభాజనే,	సరకం ౧, మద్యభాజనే=కల్లుకుండ.
నిశ్చుక్కణం దంతశాణం	నిశ్చుక్కణం ౧, దంతశాణం ౨ పండ్లపొడి పేరు.
గోగ్రంధిః శుష్కగోమయే.	గోగ్రంధిః ౧, శుష్కగోమయే=ఎండిన ఆవు పేడ పేరు.
అష్టాపదం నయపీఠీ	అష్టాపదం ౧, నయపీఠీ ౨ సొగటాలపాళి.
నయస్తు జతుపుత్రకః	నయః ౧, జతుపుత్రకః ౨ ద్యూతవిశేషము.

విందుతంత్రో ఖ వేదకః — విందుతంత్రః ౧, అకః ౨ పాచికలు.

పాంచాలీ శాలిశృంఖలా. — పాంచాలీ ౧, శాలిశృంఖలా ౨ సొగటాల సారె.

ప్రస్తార స్తలినం శయ్యా — ప్రస్తారః ౧, తలినం ౨, శయ్యా ౩ శయ్య.

రోమగుచ్ఛః ప్రకీర్ణకం, — రోమగుచ్ఛః ౧, ప్రకీర్ణకం ౨ చామరము.

శివా లోపాశికా జ్ఞేయా — శివా ౧, లోపాశికా ౨ ఆఁడునక్క.

సరమా తుంబురీ శునీ. — సరమా ౧, తుంబురీ ౨,శునీ ౩ ఆఁడుకుక్క.

పాదాంగదీ హంసకః స్యా — పాదాంగదీ ౧, హంసకః ౨ కాలికడియము.

త్ప్రతికర్మ ప్రసాధనం, — ప్రతికర్మ ౧, ప్రసాధనం ౨ మకరికాపత్రరచన.

కర్ణపాలీ తు కర్ణాందూ — కర్ణపాలీ ౧, కర్ణాందూః ౨ చెవికమ్మ పేరు.

రంగులీయకమూర్మికా. — అంగులీయకం ౧, ఊర్మికా ౨ ఉంగరము.

ఖాతభూః ప్రతిరూపః స్యా — ఖాతభూః ౧, ప్రతిరూపః ౨ అగడ్త.

ల్లంభా స్యాన్నాటశృంఖలా, — లంభా ౧, నాటశృంఖలా ౨ త్రోవనడ్డగించు గేటు.

కంధరా తోరణం కంటీ — కంధరా ౧, తోరణం ౨, కంటీ ౩ కంటె పేరులు.

సూత్రాలీ గలమేఖలా. — సూత్రాలీ ౧, గలమేఖలా ౨ కంఠసూత్రము.

శాసనం ధర్మకీలః స్యా — శాసనం ౧,ధర్మకీలః ౨ రాజశాసనము

త్సత్కృతం శూద్రశాసనం — సత్కృతం ౧, శూద్రశాసనం ౨ శూద్రుని ఆజ్ఞ.

పట్టోలికా క్లప్తకీలా — పట్టోలికా ౧, క్లప్తకీలా ౨ వ్యవస్థాపత్రము.

సింధూరం ర_క్తశాసనమ్. సిందూరం ౧, ర_క్తశాసనం౨ సిందూ రము పేళ్లు.

రాసస్తు గోదుహం క్రీడా రాసః ౧, గోదుహం ౨ క్రీడా 3 గోపాలుర క్రీడావిశేషము.

గీతిః పారావతీ తథా, గీతిః ౧, పారావతీ ౨ గోపకులగీతము.

వేణుర్యవఫలో వంశో వేణుః ౧, యవఫలః ౨ వంశః 3 వెదురు పేరు.

నవీనే నవకాలికా. ౧౭౬ నవకాలికా ౧ నవీనే=క్రొత్తగ చేసినది.

ముఖఘంటా హులహులీ ముఖఘంటా ౧, హులహులీ ౨ స్త్రీల మంగళజనకమగు ముఖశబ్దము.

తలాచీనలపట్టికా తలాచీ ౧, నలపట్టికా ౨ కిక్కసగడ్డి చాప.

నీపోధ రాకదంబః స్యా నీపః ౧, ధరాకదంబః ౨ మొగలుకడిమిచెట్టు.

ద్వీరభద్రస్తు వీరణం. వీరభద్రః ౧, వీరణం ౧ అవురుగడ్డి.

ఖడ్గటస్తు బృహత్కాశం ఖడ్గటః ౧ బృహత్కాశం ౨ పెద్ద రెల్లు.

కోశాంగమిత్కటం విదుః కోశాంగం ౧, ఇత్కటం ౨ కోశాంగమునకు పేరు.

గండీరస్తు సమంతః స్యా గండీరః ౧, సమంతః ౨ ఏరువంగ చెట్టు

ద్ధ్రీబేరం వారివాలకమ్. హ్రీబేరం౧, వారివాలకం ౨కురు వేరు.

శితోత్పలం గంధసోమం శితోత్పలం ౧, గంధసోమం ౨ తెల్ల కలువ.

హరిమంథోఽతిము_క్తకః, హరిమంథః ౧, అతిము_క్తకః ౨ నెమ్మి చెట్టు.

కర్కారుకస్తు కాలింగః కర్కారుకః ౧, కాలింగః ౨ పుచ్చ చెట్టు.

శృంగాటో జలకంటకః. శృంగాటః ౧, జలకంటకః ౨ కూటి కూర,

హిలమోచీ జలబ్రహ్మీ — హిలమోచీ ౧, జలబ్రహ్మీ ౨ తీగ బచ్చలి.

వాయసీ కాకమాచికా, — వాయసీ ౧, కాకమాచికా ౨ కామంచి చెట్టు.

పున్నాగః కేసరశ్చైవ — పున్నాగః ౧, కేసరః ౨ సురపొన్న చెట్టు.

చాంపేయో నాగకేసరః. — చాంపేయః ౧, నాగకేసరః ౨ నాగకేసర వృక్షము.

స్యాద్దోలికా చ హిందోలా — దోలికా ౧, హిందోలా ౨ ఉయ్యాల పేరులు.

లావణ్యం లవణం మతమ్. — లావణ్యం ౧, లవణం ౨ ఉప్పుపేరు.

సుఖాశో రాజతిమిషః — సుఖాశః ౧, రాజతిమిషః ౨ సుఖమగు భోజనము.

కటుకో రాజసర్షపః. — కటుకః ౧, రాజసర్షపః ౨ ఆవాలలో భేదము.

సితమాషో రాజమాషో — సితమాషః ౧, రాజమాషః ౨ అలచందలు.

మసూరో వ్రీహికాంచనః — మసూరః ౧, వ్రీహికాంచనః ౨ చిఱుసెనగలు.

మధుక్షీరస్తు ఖర్జూరః — మధుక్షీరః ౧, ఖర్జూరః ౨ కర్జూరపు చెట్టు.

శాలః శంకుతరుర్మతః. — శాలః ౧, శంకుతరుః ౨ ఏపెచెట్టు.

ముస్తో రాజకశేరుః స్యా — ముస్తః ౧, రాజకసేరుః ౨ తుంగముస్తె.

ద్రోహిణశ్చందనద్రుమః, — రోహిణః ౧, చందనద్రుమః ౨ గంధపుచెట్టు.

కాకమద్గుర్జలరంకః — కాకమద్గుః ౧, జలరంకః ౨ వాలుకొంగ.

కోయష్టిర్జలకుక్కుభః. — కోయష్టిః ౧, జలకుక్కుభః ౨ జలచరపక్షివిశేషము.

వర్తికా విష్ణులింగీ స్యా	వర్తికా ౧, విష్ణులింగీ ౨ మీాలవల్లంకి పిట్ట.
ద్వనాఖు శ్శశకః స్మృతః,	వనాఖుః ౧, శశకః ౨ కుందేలు.
తామ్రకృమి రింద్రగోపో	తామ్రకృమిః ౧, ఇంద్రగోపః ౨ ఆర్ద్రపురుగు.
గృహగోధా గృహాలికా.	గృహగోధా ౧, గృహాలికా ౨ బల్లి.
దివాంధో హరినేత్రః స్యా	దివాంధః ౧, హరినేత్రః ౨ గుడ్లగూబ.
ద్గోనందీ లక్ష్మణా మతా,	గోనందీ ౧, లక్ష్మణా ౨ ఆఁడుబెగ్గురుపక్షి.
కురంకురః పుష్కరాఖ్యో	కురంకురః ౧, పుష్కరః ౨ మగబెగ్గురుపక్షి.
వాతులి స్తరుతూలికా.	వాతులిః ౧, తరుతూలికా ౨ సుడిగాలి.
కోలపుచ్ఛస్తు కంకః స్యా	కోలపుచ్ఛః ౧, కంకః ౨ రాంబందు.
ద్గర్గాటో యోగనాలికః.	గర్గాటః ౧, యోగనాలికః ౨ మత్స్యవిశేషము.
గ్రామ్యమద్గురికా శృంగీ	గ్రామ్యమద్గురికా ౧, శృంగీ ౨ బొమ్మడాయిచేప.
రాజశృంగస్తు మద్గురః,	రాజశృంగః ౧, మద్గురః ౨ మత్స్యవిశేషము.
పంకగ్రాహస్తు మకరః	పంకగ్రాహః ౧, మకరః ౨ మొసలి.
శఫరః శ్వేతకోలికః.	శఫరః ౧, శ్వేతకోలికః ౨ బేడిసచేప.
చింగటస్తు మహాశల్కః	చింగటః ౧, మహాశల్కః ౨ చింగటమత్స్యము.
పోతాధానం జలాండకం	పోతాధానం ౧, జలాండకం ౨ చిఱుమీాలగుంపు.
ఫలకీ తు చిత్రఫలీ	ఫలకీ౧, చిత్రఫలీ ౨ నడగడ్డిలోనిచేప.
మత్స్యరాజస్తు రోహితః.	మత్స్యరాజః ౧, రోహితః ౨ ఎఱ్ఱమీాను.

కాకోచికస్తు కాకోచీ	కాకోచికః ౧, కాకోచీ ౨ కాకోచిక మత్స్యము.
వకాచీ వకచించికా,	వకాచీ ౧, వకచించికా ౨ బకచించికామత్స్యము.
కవయీ క్రకచపృష్ఠీ.	కవయీ ౧, క్రకచపృష్ఠీ ౨ అంపపుతోఁకచేఁప.
ఖలేశస్తు ఖలేశయః.	ఖలేశః ౧, ఖలేశయః ౨ ఖలిశమను చేఁప.
ఇల్లిశో రాజశఫర	ఇల్లిశః ౧, రాజశఫరః ౨ ఇల్లిసెచేఁప పేరు.
ఇంచాకో జలవృశ్చికః,	ఇంచాకః ౧, జలవృశ్చికః ౨ నీరు తేలు.
దండపాలోఽర్ధశఫరః	దండపాలః ౧, అర్ధశఫరః ౨ తిమింగలభేదము.
కంకత్రోటో జలవ్యథః.	కంకత్రోటః ౧, జలవ్యథః ౨ గద్ద ముక్కుచేఁప.
లఘుగర్గస్త్రికంటః స్యా	లఘుగర్గః ౧, త్రికంటః ౨ ఏనుఁగు పల్లేరు వంటిచేఁప.
త్సితాంకో వాలుకాగడః	సితాంకః ౧, వాలుకాగడః ౨ వాలుకాగడమను చేఁప.
కనకపలం కురుబిస్తః	కనకపలం ౧, కురుబిస్తః ౨ నాలుగు కర్షములయెత్తు బంగారము.
కరికవలో విధానం స్యాత్.	కరికవలః ౧, విధానం ౨ ఏనుఁగున కిచ్చు ఆహారకబళము.
బ్రాహ్మీతు పంకగడకః	బ్రాహ్మీ ౧, పంకగడకః ౨ బురదమట్ట చేఁప.
శకులో దండపాలకః,	శకులః ౧, దండపాలకః ౨ నూఱామడల పొడవుచేఁప.
నిచోలకం నిచులకం,	నిచోలకం ౧, నిచులకం ౨ భటాదు చోళాదిసన్నాహము.

మందామణిరలింజరః.	మందామణిః ౧, అలింజరః ౨ పెద్ద బాన.
వేదిః స్థండిలసితకం	వేదిః ౧, స్థండిలసితకం ౨ అరుగు.
పన్యాటోనిష్కుటః స్మృతః,	పన్యాటః ౧, నిష్కుటః ౨ పైరు వేయుమడి.
లోపాసికా ఖంఖరీ స్యాత్	లోపాసికా ౧, ఖంఖరీ ౨ ఆఁడునక్క.
పల్యాటో నిష్కుటః స్మృతః.	పల్యాటః ౧, నిష్కుటః ౨ ఉపవనము పేరు.
అంకేష్వేవాంకమంగాని స్మృతముత్తానముత్కుటం,	ఉత్తానం ౧, ఉత్కుటం ౨ వెల్లికిల పరుండుట.
స్యాన్మార్జితా రసాలా చ	మార్జితా ౧, రసాలా ౨ భక్ష్య విశేషము.
బుక్కారః సింహనాదకః.	బుక్కారః ౧, సింహనాదకః ౨ సింహనాదము.
కర్ణగూథం కర్ణమలం	కర్ణగూథం ౧, కర్ణమలం ౨ చెవిలోని గుబిలి.
సింఘాణం నాసికామలం	సింఘాణం ౧, నాసికామలం ౨ చీమిడి
దంతమలం పుష్పికా స్యాత్	దంతమలం ౧, పుష్పికా ౨ పండ్లమీఁదిపాచి.
కులకం రసనామలం.	కులకం ౧, రసనామలం ౨ నాలుకపైనిపాచి.
కారంధమీ ధాతువాదీ	కారంధమీ ౧, ధాతువాదీ ౨ ధాతువాదమెఱిఁగినవాఁడు.
దరిద్రో దుర్విధః స్మృతః,	దరిద్రః ౧, దుర్విధః ౨ దరిద్రము.
స్యాన్మంత్రగండకోవిద్యా	మంత్రగండకః ౧, విద్యా ౨ విద్య.
పక్షద్వారం ఖడక్కికా	పక్షద్వారం ౧, ఖడక్కికా ౨ సింహద్వారమునకుఁగల చిన్నవాకిలి.
ఆర్ద్రవస్త్రం జలార్ద్రఃస్యా	ఆర్ద్రవస్త్రం ౧, జలార్ద్రః ౨ తడిసినవలువ.

దోషశ్చాదీనవో మతః.	దోషః ౧, ఆదీనవః ౨ దోషము పేర్లు.
యోజనం మార్గధేనుః స్యా	యోజనం ౧, మార్గధేనుః ౨ ఆమడ దూరము.
న్నల్వః కిష్కుచతుశ్శతమ్	నల్వః ౧, కిష్కుచతుశ్శతమ్ ౨ నూరు బారలదూరము.
చోలకో వాణవారః స్యాత్	చోలకః ౧, వాణవారః ౨ దూది బొంతచొక్కా.
కూర్పాసస్త్వర్ధచోలకః	కూర్పాసః ౧, అర్ధచోలకః ౨ చొక్కా.
నాగోదరమురస్త్రాణం	నాగోదరం ౧, ఉరస్త్రాణం ౨ కవచము.
జంఘాత్రాణం తు మంకుణం	జంఘాత్రాణం ౧, మంకుణం ౨ పిక్కలకవచము.
స్యాత్ప్రాసాదో దేవకులం	ప్రాసాదః ౧, దేవకులం ౨ దేవమందిరము.
తత్తు చైత్యం వినాముఖం	చైత్యం ౧, వినాముఖం ౨ బౌద్ధుల ఆలయము.
తృణపూలీ తు చంచా స్యా	తృణపూలీ ౧, చంచా ౨ గడ్డితోఁ గట్టిన మనుష్యునిబొమ్మ.
ద్యథార్థం తు యథా తథా	యథార్థం ౧, యథాతథా ౨ సత్యము.
ఆఘాతనం వధస్థానం	ఆఘాతనం ౧, వధస్థానం ౨ వధ్యస్థానము.
కారా బంధనివేశ్మని	కారా (స్త్రీ) ౧ బంధనివేశ్మని = చెఱసాల.
స్కంధాగ్నిః స్థూలకాష్ఠాగ్ని	స్కంధాగ్నిః ౧, స్థూలకాష్ఠాగ్నిః ౨ పెనుకొయ్యల గాల్చిన నిప్పు.
స్తృణాగ్నిస్తు భవేత్సమః,	తృణాగ్నిః ౧, సమః ౨ తృణాగ్ని.
ఇంగలస్తు కరీషాగ్ని	ఇంగలః ౧, కరీషాగ్నిః ౨ పిడకనిప్పు.
ర్జ్వరాగ్నిస్త్వాధిమన్యవః.	జ్వరాగ్నిః ౧, ఆధిమన్యవః ౨ జ్వరాగ్ని పేరు.

శ్వశురః స్వామిజనకః — శ్వశురః ౧, స్వామిజనకః ౨ మగని తండ్రి.

సాధుధీర్వరవత్సలా, — సాధుధీః ౧, వరవత్సలా ౨ అత్త.

భగసార్థ స్తథా — భగసార్థః ౧, విద్ధః ౨ కుటిలునిపేర్లు.

హేలావుకోఽశ్వ విక్రయీ. — హేలావుకః ౧, అశ్వవిక్రయీ (న్. పు) ౨ గుఱ్ఱముల అమ్మువాఁడు.

గృహవిత్తో గృహపతి — గృహవిత్తః ౧, గృహపతిః ౨ గృహస్థుఁడు.

స్తుంబీపుష్పంలతాంబుజం — తుంబీపుష్పం ౧, లతాంబుజం ౨ సొర పూవు.

లోహికాథ రసోనిః స్యా — లోహికా ౧, రసోనిః ౨ లోహపాత్రము.

న్నిలింపస్త్రిదశః స్మృతః — నిలింపః ౧, త్రిదశః ౨ దేవతలు.

గండూపదీ భూలతాస్యా — గండూపదీ ౧, భూలతా ౨ ఎఱ్ఱలు.

న్మండరీఘుర్ఘురీ మతా, — మండలీ ౧ ఘుర్ఘురీ ౨ వాద్యవిశేషము.

స్వచ్ఛట్యంగులిసందేశో — స్వచ్ఛటిః ౧ అంగులిసందేశః ౨ చిటికెవేయుట.

లంఘనం చాపతర్పణమ్. — లంఘనం ౧, అపతర్పణం ౨ ఉపవాసము.

గజఢక్కా మదామ్నాతః — గజఢక్కా ౧ మదామ్నాతః ౨ ఏనుఁగుపైనుండు నగారా.

శృంగారో గజమండనం — శృంగారః ౧, గజమండనం ౨ గజాలంకారము.

ప్రతిమో రణరంకః స్యా — ప్రతిమః ౧, రణరంకః ౨ యుద్ధోత్సాహముగల ఏనుఁగు.

త్వాటకః కదరః సృణిః — వటకః ౧, కదరః ౨ సృణిః ౩ అంకుశము.

వీచీ జలలతా శ్రుండిః — వీచీ ౧, జలలతా ౨, శ్రుండిః ౩ తరంగము.

ఫేనాగ్రం బుద్బుదంవిదుః — ఫేనాగ్రం ౧, బుద్బుదం ౨ నీటిబుడగ.
జంబాలో జలకల్కఃస్యా — జంబాలః ౧, జలకల్కః ౨ బురద.
దారణిః కులహండకః. — ఆరణిః ౧, కులహండకః ౨ సుడి.
వినాకృతం విరహితం — వినాకృతం ౧, విరహితం ౨ విడువఁబడినది.
గండూషో ముఖపూరణే — గండూషః ౧, ముఖపూరణః ౨ పుక్కలించి వేయుట.
కాష్ఠమల్లః శవయానం — కాష్ఠమల్లః ౧, శవయానం ౨ పాడె.
కషాయస్తూవరోరసః. — కషాయః ౧, తూవరరసః ౨ వగరుతనము.
పర్వావధిః పరగ్రంథిః — పర్వావధిః ౧, పరగ్రంథిః ౨ వ్రేలికణుపు.
పింజోలా పత్రకాహలా, — పింజోలా ౧, పత్రకాహలా ౨ దర్భకుంచె.
గోహల్లంచ గలంగోవిట్ పరిఘోద్ధారకంటకః. ౨౦౭ — పరిఘః ౧, ఉద్ధారకంటకః ౨ ద్వారమునందుంచు లాటీకఱ్ఱ.
కర్కరంచూర్ణ ఖండేస్యా — కర్కరం ౧, చూర్ణఖండం ౨ సున్నముగా నగురాయి.
త్కర్కసారం కరంభకం — కర్కసారం ౧, కరంభకం ౨ పెరుగుతో తడిపిన పేలపిండి.
స్పర్ధాయామపి సంఘర్షః — స్పర్ధా ౧, సంఘర్షః ౨ తగవు.
కఠోరం కర్కరం విదుః. — కఠోరం ౧, కర్కరం ౨ కఠినమైనది.
వందీ కవరకీమాహు — వంది ౧, కవరకీ ౨ కొప్పువేళ్లు.
రాసందీ లఘుఖట్వికా, — ఆసంధీ ౧, లఘుఖట్వికా ౨ చవుకముగనుండు మంచమువంటిపీట (కట్లపీట)
ఘటరాజః స్మృతఃకుంభో — ఘటరాజః ౧, కుంభః ౨ కుండ.
గర్గరీ కలశీర్మతా. ౨౦౯ — గర్గరీ ౧, కలశిః ౨ పెరుగు తఱచు కుండ.

విదురంజన్యముత్పాతం అంజన్యం ౧, ఉత్పాతం ౨ఉత్పాతము వేళు.

నిర్ఘాతే వ్యోమముద్గరః నిర్ఘాతః ౧, వ్యోమముద్గరః ౨ పిడుగు.
పర్యంతికా గుణభ్రంశో పర్యంతికా ౧, గుణభ్రంశః ౨ గుణ నాశనము.

గాంగేష్ఠీకటశర్కరా. గాంగేష్ఠీ ౧, కటశర్కరా ౨ ముత్య పుతీఁగ.

ఉల్కా కులుక్క గుంజా ఉల్కా ౧, కులుక్క గుంజా ౨ ఉ
స్యా లాకాగ్ని (తోఁకచుక్క)
త్కులక్క స్తాలమర్దలః, కులక్కః ౧, తాలమర్దలః ౨ వాద్య విశేషము.

సూత్రకోణే డమరుకం సూత్రకోణం ౧, డమరుకం౨ డమరు.
సూత్రవీణా చ లావుకీ, సూత్రవీణా ౧, లావుకీ ౨వీణాభేదము.
మేలానందో మసీమణి మేలానందః ౧, మసీమణిః ౨సిరాబుడ్డి.
ర్లేఖనీ వర్ణతూలికా, లేఖనీ ౧, వర్ణతూలికా ౨ కలము (కుంచె)

ధాతూఫలః కఠినికా ధాతూపలః ౧, కఠినికా ౨ జేగురు తాయి.

మేలా పత్త్రాంజనం మసిః మేలా ౧, పత్త్రాంజనం ౨, మసిః 3 సిరా.

తర్కుటీ సూత్రలా తర్కు తర్కుటీ ౧, సూత్రలా ౨, తర్కుః 3 రాటము.

ర్ఝల్లోల స్తర్కులాసకః, ఝల్లోలః ౧, తర్కులాసకః ౨ కదురు క్రిందనుంచు చిప్ప.

వర్తులా తర్కుపీఠీస్యా వర్తులా ౧, తర్కుపీఠీ ౨ రాటము అడుగుచట్టము.

త్పంజికా తూలనాలికా. పంజికా ౧, తూలనాలికా ౨ నూలు కండెపేరు.

నిర్వేష్టనం నాడిచీరం నిర్వేష్టనం ౧, నాడిచీర ౨ కండె దారము.

దగ్ధేష్టకా స్యాజ్ఝామకం, — దగ్ధేష్టకా ౧, ఝామకం ౨ కాల్చిన యిటుక.

దోలా ప్రేంఖా పుమాన్. ప్రేంఖో, — దోలా ౧, ప్రేంఖా ౨, ప్రేంఖః 3 చౌత అను డోలి

వారాసనం వాస్సదనం. — వారాసనం ౧, వాస్సదనం ౨ జలగృహము.

పిష్టవర్తిస్తు చమస — పిష్టవర్తిః ౧, చమసః ౨ సోమరసము త్రాగు పాత్ర.

శ్చిత్రాపూపశ్చమప్రణ — చిత్రాపూపః ౧, చమప్రణః ౨ పిండివంట భేదము.

మ్లేచ్ఛితం పరభాషాయాం — మ్లేచ్ఛితః ౧,పరభాషాయాం=పరభాష.

లుంటికా న్యాయసారిణీ. — లుంటికా ౧, న్యాయసారిణీ ౨ యుక్తిగా పనిచేయు స్త్రీ.

శూకాపూట్ల స్తృణామణి — శూకాపూట్లః ౧, తృణమణిః ౨ నీలము (తృణగ్రాహిరత్నము.)

శ్ఛాత్రగండః పదాద్యవిత్, — ఛాత్రగండః ౧, పదాద్యవిత్ ౨ విభక్త్యంతములగు శ్లోకముల ఆది యెఱింగినవాఁడు.

కోశకారః కాష్ఠతంతుః — కోశకారః ౧, కాష్ఠతంతుః ౨ పట్టుపురుగు.

ఘుణకాల స్యాత్కాష్ఠలేఖకః. ౨౧౬ — ఘుణకాల ౧ కాష్ఠలేఖకః ౨ కొయ్యతొలుచు పురుగు.

విషశృంగి భృంగరోలో — విషశృంగీ (న్. పు) ౧, భృంగరోలః ౨ కొమ్ములపురుగు.

వరోల స్తృణషట్పదః, — వరోలః ౧, తృణషట్పదః ౨ తుమ్మెదలో భేదము.

తుటుమోరంధ్రబభ్రుస్స్యా ద్వినాలింగాలికా స్మృతా. — తుటుమః ౧, రంధ్రబభ్రుః ౨ ఎలుక.

భశావిదారుః క్రకచపాదో — భశా ౧, విదారుః ౨, క్రకచపాదః 3 తొండ,

ద్రుణశ్చాలిశ్చ వృశ్చికః	ద్రుణః ౧, అలిః ౨ వృశ్చికః ౩ తేలు.
పద్మాక్షం పద్మబీజం చ	పద్మాక్షం ౧, పద్మబీజం ౨ తామర గడ్డలోని విత్తులు.
కర్ణికా బీజమాతృకా.	కర్ణికా ౧, బీజమాతృకా ౨ తామర పూవులోనిగడ్డె.
రంగమాతా భవేల్లాక్షా	రంగమాతా ౧, లాక్షా ౨ లత్తుక (లక్క.)
ధీలటిర్దుహితా మతా,	ధీలటిః ౧, దుహితా ౨ కుమార్తె.
చాటలోలశ్చటుల్లోలో	చాటలోలః ౧,చటుల్లోలః ౨ ప్రియోక్తులం దాసక్తిగలవాఁడు.
జేంగటో దోహదః స్మృతః	జేంగటః ౧, దోహదః ౨ గర్భిణ్యాభిలాష.
ధాతాంజలీ ధాతబలీ	ధాతాంజలీ ౧, ధాతబలీ ౨ శుభ్రముగాఁ గడిగినదోసిలి.
వజ్రకం దుగ్ధపాచనం,	వజ్రకం ౧, దుగ్ధపాచనం ౨ పాలు కాచుపాత్రము.
చిత్రోక్తిః పుష్పశకటీ చాసేచనమతృప్తికృత్.	చిత్రోక్తిః ౧, పుష్పశకటీ ౨ ఆకాశవాణి.
కాలరాత్రిర్భీమరథీ	కాలరాత్రిః ౧, భీమరథీ ౨ కాలరాత్రి.
అస్వాధ్యాయో నిరాకృతిః	అస్వాధ్యాయః ౧, నిరాకృతిః ౨ వేదపఠనము చేయనిబ్రాహ్మణుఁడు.
బ్రహ్మవాదః శ్రుతాదానం	బ్రహ్మవాదః ౧, శ్రుతాదానం ౨ బ్రహ్మవాదము.
విశ్వకద్రుర ఖేటికః. ౨౨౧	విశ్వకద్రుః ౧, అఖేటికః ౨ వేఁట కుక్క.
హింసాలుకః ఖాదుకశ్చ	హింసాలుకః ౧, ఖాదుకః ౨ జంతువుల చంపుకుక్క ఖలుఁడు.
యోగితోఽలర్క ఇష్యతే	యోగితః ౧, అలర్కః ౨ పిచ్చికుక్క.
ద్రగడస్తూర్యగంజా స్యా	ద్రగడః ౧, తూర్యగంజా ౨ వాద్యవిశేషము.

దాదర్శో ముకురః స్మృతః	ఆదర్శః ౧, ముకురః ౨ అద్దము.
రాహూత్సృష్టో రసోనః స్యా	రాహూత్సృష్టః ౧,రసోనః ౨ రాహు ముక్తమగు సూర్య చంద్రగ్రహములు.
దంగరీ కోలనాసికా,	అంగరీ ౧, కోలనాసికా ౨ బంకిణీ వృక్షము.
మయటస్తృణహర్మ్యంస్యా	మయటః ౧, తృణహర్మ్యం ౨ గడ్డితోఁ గట్టిన గృహవిశేషము.
త్కుత్రం గోమం చ మండపః. ౧౨౩	కుత్రం ౧, గోమం ౨, మండపః ౩ మండపము పేరులు.
ప్రవద్రంగః పణగ్రంథి	ప్రవద్రంగః ౧, పణగ్రంథిః ౨ అంగడివీథి.
శ్చిత్తికా కటిశృంఖలా,	చిత్తికా ౧, కటిశృంఖలా ౨ నడుమునకు కట్టుగొలుసు.
విశారదః ప్రసిద్ధే స్యాత్	విశారదః ౧, ప్రసిద్ధః ౨ ప్రసిద్ధుఁడు.
శ్రీర్లక్ష్మీరిందిరా మతా.	శ్రీః ౧, లక్ష్మీః ౨, ఇందిరా ౩ లక్ష్మీదేవి.

సమాప్తము.

శ్రీ

ఏకాక్షరీకోశము

సటీకము.

అకారో వాసుదేవస్స్యా| అః. (పు) ౧ విష్ణువు.
దాకారస్తు పితామహః, ఆః (పు) ౧ బ్రహ్మ, ౨ పూజ, 3 మం
పూజాయామపి మాంగల్యే గళసూత్రము.
ఆకారః పరికీర్తితః. ౧
ఈకార ఉచ్యతే కామో ఈః (పు) ౧ మన్మథుఁడు, సీ. ౨లక్ష్మి.
లక్ష్మీరీకార ఉచ్యతే,
ఉకారశ్శంకరః ప్రోక్త ఉః (పు) ౧ శంకరుఁడు.
ఊకారశ్చాపి లక్షణే. ౨ ఊః (పు) ౧ లక్షణము, ౨ రక్షిం
రక్షణే చాపి ఊకారః ఊ చుట, 3 బ్రహ్మ.
కారో బ్రహ్మణి స్మృతః, [త్
ఋకారో దేవమాతాస్యా ఋ (సీ) ౧ అదితి.
ౠకారోదనుజప్రసూః. ౠ (సీ) ౧ దితి.
ఌకారో దేవజాతీనాం ఌః (సీ) ౧ దేవమాత (అదితి), పు ౨
మాతా స్వః ప్రకీర్తితః, స్వర్గము.
ౡకారస్స్మర్యతే పూర్వై ౡ (సీ) ౧ తల్లి.
ర్జననీ శబ్దకోవిదైః. ౪
ఏకార ఉచ్యతే విష్ణు ఏ (పు) విష్ణువు.
రైకారఃస్యాన్మహేశ్వరః ఐ (పు) ౧ మహేశ్వరుఁడు.
ఓకారస్తు భవేద్బ్రహ్మా. ఓ (పు) ౧ బ్రహ్మ.
ఓంకారోఽనంత ఉచ్యతే ఓం (పు) పరాత్పరుఁడు.
అం స్యాచ్చ పరమంబ్రహ్మ అం (న) ౧ పరబ్రహ్మస్వరూపము.
అః స్యాచ్చైవ మహే అః (పు) ౧ శివుఁడు.
శ్వరః

కః ప్రజాపతిరుద్దిష్టో కోఽర్కః వాయ్వనలేషు చ. ౬ కశ్చాత్మని మయూరే చ	కః (పు) ౧ బ్రహ్మ, ౨ సూర్యుఁడు, 3 వాయువు, ౪ అగ్ని.
కః ప్రకాశ ఉదాహృతః,	కః (పు) ౧ ఆత్మ, ౨ నెమిలి, 3 కాంతి.
కం శిరో జలమాఖ్యాతం కం సుఖం చ ప్రకీర్తితమ్. ౭	కం (న) ౧ తల, ౨ నీరు, 3 సుఖము.
పృథివ్యాం కుః సమాఖ్యాతః కుః శబ్దేఽపి ప్రకీర్తితః,	కుః (స్త్రీ) ౧ భూమి.
ఖమింద్రియే ఖమాకాశే ఖః స్వర్గేఽపి ప్రకీర్తితః. ౮	ఖం (న) ౧ ఇంద్రియము, ౨ ఆకాశము, 3 స్వర్గము.
సామాన్యే చ తథా శూన్యే ఖశబ్దః పరికీర్తితః,	ఖః (పు) ౧ సామాన్యమైనది, ౨ అభావము.
గో గణేశ స్సముద్దిష్టో గంధర్వో గః ప్రకీర్తితః. ౯	గః (పు) ౧ వినాయకుఁడు, ౨ గంధర్వుఁడు.
గం గీతం	గం (న) ౧ గానము.
గా చ గాథా స్యాత్	గా (స్త్రీ) ౧ పూర్వకథ.
గౌశ్చ ధేనుః సరస్వతీ	గౌ. స్త్రీ ౧ ఆవు, ౨ సరస్వతి.
ఘా ఘంటాథ సమాఖ్యాతా ౧౦	ఘా (స్త్రీ) ౧ గంట.
ఘో ఘనశ్చ ప్రకీర్తితః.	ఘః (పు) ౧ (మేఘము)
ఘుంటీశే హననే ఘుర్ణే	ఘుః పు. ౧ చిఱుగంటలు, ౨ సంహారము, 3 వేడిమి.
ఘుర్ఘోణా	ఘుః (పు) ౧ పందిముట్టె.
ఘూర్ధ్వనావపి,	ఘూః (పు) ధ్వని.
జకారో భైరవః ఖ్యాతో జకారో విషయస్పృహా. ౧౧	జః (పు) ౧ భైరవుఁడు, ౨ విషయవాంఛ.
చశ్చంద్రమాః సమాఖ్యాతః భాస్కరే తస్కరే మతః,	చః (పు) ౧ చంద్రుఁడు, ౨ సూర్యుఁడు, 3 దొంగ.
నిర్మలం ఛం సమాఖ్యాతం	ఛం (న) ౧ పరిశుద్ధము.

తరలే ఛః ప్రకీర్తితః.౧౨
ఛేదకే ఛః సమాఖ్యాతః
విద్వద్భిః శబ్దకోవిదైః,

ఛః(పు)౧నాయకమణి,౨కోయువాఁడు.

జకారో గాయనే ప్రోక్తో
జయనే జః ప్రకీర్తితః. ౧౩
జేతా జశ్చ ప్రకథితః సూ
రిభిః శబ్దశాసనైః,

జః (పు) ౧ పాటపాడువాఁడు, ౨ జయము, ౩ జయించువాఁడు.

రవో ఝకారః కథితః న
ష్టే ఝశ్చోచ్యతే బుధైః.౧౪
ఝకారశ్చ తథా వాయౌ
నేపథ్యే సముదాహృతః,

ఝః (పు) ౧ ధ్వని, ౨ నశించినది, ౩ వాయువు, ౪ అలంకారము.

ఞకారో గాయనే ప్రోక్తో
ఞకారో ఝర్ఝరధ్వనౌ. ౧౫

ఞః (పు) ౧ పాటకుఁడు, ౨ ఝర్ఝర మను ధ్వనిపేరు.

టో ధరిత్ర్యాం చ కరకే
టో ధ్వనౌ చ ప్రకీర్తితః,

టః (పు) ౧ భూమి (స్త్రీ), ౨ పు. వడ గండ్లు, ౩ ధ్వని.

ఠకారో జనతాయాం
స్యాత్ ఠో ధ్వనౌ చ శఠేఽపి
చ. ౧౬
ఠో మహేశః సమాఖ్యాతః
ఠశ్చ శూన్యే ప్రకీర్తితః, బృ
హద్ధ్వనౌ చ ఠః ప్రోక్తః తథా
చంద్రస్య మండలే. ౧౭

ఠః (పు) ౧ జనుఁగుంపు, ౨ ధ్వని, ౩ మూర్ఖుఁడు, ౪ శంకరుఁడు, ౫ శూన్యము, ౬ గొప్పధ్వని, ౭ చంద్రమండలము.

డకారః శంకరే త్రాసే ధ్వ
నౌ భీమే నిరుచ్యతే,

డః (పు) ౧ శివుఁడు, ౨ భయము, ౩ ధ్వని, ౪ భీముఁడు.

ఢకారః కీర్తితా ఢక్కా
నిర్గుణే నిర్ధనే మతః. ౧౮

ఢః (పు) ౧ గుణరహితుఁడు, ౨ దరిద్రుఁడు, ౩ భేరి.

ణకారః సూకరే జ్ఞానే
నిశ్చయే నిర్ణయేఽపి చ,

ణః (పు) ౧ వరాహము, ౨ జ్ఞానము, ౩ సత్యము, ౪ నిర్ణయము.

తకారః కీర్తితశ్చోరే క్రో
డపుచ్ఛే ప్రకీర్తితః. ౧౯

తః (పు) ౧ దొంగ, ౨ పందితోఁక.

శిలోచ్చయే థకారః స్యా   థః (పు) ౧ కొండ, ౨ నీతికాపాడుట.
త్థకారో నయరక్షణే,
దకారో ఒద్రౌకళత్రే చ| దః (పు) ౧ ఆకాశము, ౨ భార్య(స్త్రీ)
ఛేదే దానే చ దాతరి. ౨౦ 3 ఖండించుట, ౪ ఇచ్చుట, ౫ దాత.

ధం ధనే సధనే   ధం (న) ౧ ధనము. ధని
ధః స్యాద్విధాతరి మనావపి,   ధః (పు) ౧ బ్రహ్మదేవుఁడు, ౨ మనువు.
ధిషణా ధీ సమాఖ్యాతా   ధీః (స్త్రీ) ౧ బుద్ధి.

ధూశ్చైవం భారవిత్త   ధూః (స్త్రీ) ౧ బరువు, ౨ ధనము.
యోః. ౨౧
నేతా నశ్చ సమాఖ్యాతః   నః (పు) ౧ అధిపతి, ౨ పడవ, 3 బౌ
తరణౌ నః ప్రకీర్తితః, నకారః ద్ధశాస్త్రవేత్త, ౪ బుద్ధుఁడు, ౫ స్తోత్రము,
సౌగతే బుద్ధౌ స్తుతౌ వృక్షే ౬ వృక్షము, ౭ స్వాగతము, ౮ చుట్టము,
ప్రకీర్తితః. ౨౨ నశబ్దః స్వాగ ౯ చెట్టు, ౧౦ సూర్యుఁడు.
తే బంధౌ వృక్షే సూర్యే చ
కీర్తితః.
పః కుబేరః సమాఖ్యాతః   పః (పు) ౧ కుబేరుఁడు, ౨ పడమటి
పశ్చిమే చ ప్రకీర్తితః. ౨౩ దిక్కు, 3 వాయువు, ౪ త్రాఁగుట, ౫
పవనే పస్సమాఖ్యాతః పః పాలించువాఁడు.
స్యాత్పానే చ పాతరి,
కఫే వాతే ఫకారః స్యా   ఫః (పు) ౧ పిలుచుట, ౨ కఫము, 3
త్తథాహ్వానే ప్రకీర్తితః. వాతము, ౪ ఫూత్కారము, ౫ నిరర్థక
౨౪. ఫూత్కారేఽపి చ సంభాషణము.
ఫః ప్రోక్తస్తథా నిష్ఫలభా
షణే,
బఙ్కారే వరుణః ప్రోక్తః   బః (పు) ౧ వరుణుఁడు, ౨ కలశము,
కలశే బః ఫలేఽపి చ. ౨౫. 3 పండు, ౪ వక్షస్స్థలము, ౫ గదాయు
వక్షస్థ్సలే చ బః ప్రోక్తో గదా ధము (స్త్రీ).
యాం సముదాహృతః.

నక్షత్రే భం బుధాః ప్రా   భం. (న) ౧ నక్షత్రము.
హుః
భవనే భః ప్రకీర్తితః ౨౬   భః (పు) ౧ గృహము.
దీప్తి ర్భా స్యాచ్చ   భా (స్త్రీ) ౧ కాంతి.
భూర్భూమి   భూః (స్త్రీ) ౧ భూమి.
ర్భీర్భయం కథితం బుధైః,   భీః (స్త్రీ) ౧ భయము
మః శివశ్చంద్రమా వేధా   మః (పు) ౧ శివుఁడు, ౨ బ్రహ్మ.
మా లక్ష్మీ చ ప్రకీర్తితా.   మా (స్త్రీ) ౧ లక్ష్మి, ౨ తల్లి, 3 అభి
౨౭. మా చ మాతరి మానే చ   మానము.
బంధనే మః ప్రకీర్తితః,   మః (పు) ౧ బంధనము.
యశో యః కథితః ప్రాజ్ఞైః   యః (పు) ౧ కీర్తి, ౨ వాయువు, 3
యో వాయురితి శబ్దితః. ౨౮   ప్రయాణము, ౪ పోవువాఁడు, ౫ త్యా
యానే యాతరి యస్త్యాగే కథి   గము.
తశ్శబ్దవేదిభిః.
రశ్చ రామేఽనిలే వహ్నౌ   రః (పు) ౧ రాముఁడు, ౨ వాయువు,
భూమావపి ధనేఽపి చ. ౨౯   3 అగ్ని, ౪ భూమి, ౫ ధనము, ౬ ఇం
ఇంద్రియే ధనరోధే చ   ద్రియము, ౭ ధనాటంకము.
రుర్భయే చ ప్రకీర్తితః,   రుః (పు) ౧ భయము.
లో దీప్తౌ ద్యాం లశ్చ   లః (పు) ౧ కాంతి, ౨ ఆకాశము,
భూమౌ భయే చాహ్లాదనేఽ   3 భూమి, ౪ భయము, ౫ సంతోషము,
పి చ. ౩౦. లో వాతే లవణే   ౬ గాలి, ౭ లవణము, ౮ దానము, ౯
చ స్యాల్లో దానే చ ప్రకీ   ఆలింగనము, ౧౦ తలపు, ౧౧ ప్రళయ
ర్తితః, లః శ్లేష చాశయే   ము, ౧౨ సాధనము, ౧౩ మనస్సు, ౧౪
చైవ ప్రలయే సాధనేఽ   ఓదార్చుట.
పి లః. ౩౧. మానసే వరుణే
చైవ లకారస్సాంత్వనేఽపి
చ,
విశ్చ పక్షీ నిగదితో గగ   విః పు ౧ పక్షి, ౨ ఆకాశము.
నం ప్రతికీర్తితమ్,   ౩౨

శం సుఖం శంకరః శ్రే యః శశ్చ సీమ్ని నిగద్యతే,	శం. న. ౧ సుఖము, ౨ శివుఁడు, (పు) 3 శ్రేయస్సు.
శయనే శః సమాఖ్యాతః హింసాయాం శో నిగద్యతే.	శః పు. ౧ సీమ, ౨ శయనము, 3 హింస.
షః కీర్తితో బుధైః శ్రేష్ఠే షశ్చ గంభీరలోచనే, ఉపసర్గేఽపరోక్షే చ షకారః పరికీర్తితః. 3౪	షః (పు) ౧ ఉత్తముఁడు, ౨ గంభీర దృష్టిశాలి, 3 ఉపద్రవము, ౪ చాటు.
సః కోపే వరణే సః స్యాత్ తథా శూలిని కీర్తితః,	సః (పు) ౧ కోపము, ౨ ప్రాకారము 3 శివుఁడు.
సా చ లక్ష్మీ బుధైః ప్రోక్తా గౌరీ చ	సా (స్త్రీ) ౧ లక్ష్మి, ౨ పార్వతి.
స ఈశ్వరః. 3౫	సః (పు) ౧ శంకరుఁడు.
హః కోపే వారణే హశ్చ తథా శూలీ ప్రకీర్తితః,	హః (పు) ౧ కోపము, ౨, ఏనుఁగు 3 దివసము, ౪ శివుఁడు.
హిః పద్యావరణే ప్రోక్తో హీః స్యాద్ధేత్వవధారణే. 3౬	హిః (పు) ౧ పద్యావరణము, ౨ కారణము, 3 నిశ్చయము.
క్షః క్షేత్రే వక్షసి ప్రోక్తో బుధైః క్షః శబ్దశాసనే	క్షః (పు) ౧ క్షేత్రము, ౨ వక్షస్థలము, 3 వ్యాకరణశాస్త్రము.
క్షిః క్షేత్రే క్షత్రరక్షే చ నృసింహే చ ప్రకీర్తితః.	క్షిః (పు) ౧ క్షేత్రము, ౨ క్షాత్ర సంరక్షణము, 3 నృసింహస్వామి.
ఆగమేభ్యోఽభిధానేభ్యః ధాతుభ్యః శబ్దశాసనాత్, ఏవమేకాక్షరం నామాభిధానం క్రియతే మయా. 3౭	శాస్త్రములనుండియు నామధేయముల నుండియు ధాతువులనుండియు వ్యాకరణ శాస్త్ర సంబంధమునుండియు ఏకాక్షర నామములు నాచే సమకూర్పఁబడెను.

సమాప్తము.

హా రా వ

శబ్దానుక్రమణిక.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము.—1931.

త్రికాండశేషము, సటీకము.

ఈ గ్రంథమునకు "అమరశేషము" అనికూడ నామాంతరము గలదు. ప్రసిద్ధులగు పండితులు చిరకాలము పరిశ్రమచేసి పెక్కుమాతృకలసాయమున దీని సవరించి నిర్దుష్టము గావించి, చక్కని తెలుగుటీకను వ్రాసి గ్రంథముయొక్క [illegible]నను మఱింత హెచ్చించిరి. ఈనిఘంటువునం దమరకోశమునం జేర్పక్కనని పర్యాయపదము లెన్నియో యున్నవి. ఇయ్యది గీర్వాణభాషాభ్యాసకుల కవశ్య పఠనీయ మగు గ్రంథరాజము. గ్రంథాంతమున అకారాదిశబ్దానుక్రమణికకూడం జేర్పబడియున్నది. చక్కగా ముద్రితమై మంచిబయిండు కట్టబడియున్నది. ప్రతి ౧-కి రూ.

విశ్వకోశము, సటీకము.

ఇయ్యది మహేశ్వరసూరివిరచితమగు నొక ప్రాచీనసంస్కృతనిఘంటువు. చిరకాలముగా నీయుద్గ్రంథము మనయాంధ్రవిద్యార్థులకు దుష్ప్రాపమగా నున్నందున నాలోపమును వారింపఁబూని, పెక్కుముద్రితాముద్రితమాతృకలసాయమున మూలగ్రంథమును బరిశోధించి, సుప్రసిద్ధులగుపండితులంగొని సరళమగు తెనుఁగుటీకయు వ్రాయించి శుద్ధముగా నీపుస్తకమును బ్రచురించితిమి. ఈనిఘంటువునందు పదములెల్లను అంత్యాక్షరనియమము ననుసరించి అకారాదిగా వ్రాయఁబడియుండుటవలన, ఆవశ్యకము లగుపదములను సులభముగాఁ గనుఁగొనుట కెంతయు ననుకూలించియున్నది. ఇయ్యది శ్లోకరూపమగు నీగ్రంథమునందలి యొక గొప్పవిశేషము. ప్రతిసంస్కృతవిద్యార్థియు దీని జదివితీరవలయును. చక్కఁగా ముద్రితమై మంచి బయిండు కట్టఁబడియున్నది.
ప్రతి ౧-కి రూ. 2 ౦

మేదినీకోశము, సటీకము.

ఈ గీర్వాణభాషానిఘంటువు మేదినీకరునిచే విరచితమైనది. ప్రాచీనములగు నిఘంటుగ్రంథములలో నిదియు నొకటియై యొప్పారుచున్నది. ఇయ్యది శ్లోకరూపమగు నిఘంటువైనను పదములెల్ల నంత్యాక్షరనియమము బాటించి అకారాదిగా వ్రాయఁబడియున్నందున గోరినపదము నుత్తరక్షణమునఁ బుస్తకమునందుఁ జూచి కనుఁగొనుట కుపకరించుచున్నది. ఇట్టియుపయోగకరమగు గ్రంథము మనయాంధ్రవిద్యార్థులెల్లరును బఠించి గీర్వాణశబ్దజ్ఞానమును సంపాదించుకొనవలయునన్న యుద్దేశముతో వ్యయప్రయాసములకోర్చి విఖ్యాతులగుపండితులఁగొని పెక్కుమాతృకలసాయమున గ్రంథమును సవరింపించి చక్కని తెనుఁగు టీకను వ్రాయించి ప్రచురించియున్నారము. గ్రంథము చక్కఁగా ముద్రింపఁబడి మంచి బయిండు కట్టఁబడియున్నది. ప్రతి ౧-కి రూ. 4 0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,
292, ఎస్ప్లనేడ్, చెన్నపురి. ఈ.